

ARXIU TEATRAL MILLÀ

Compra i venda de comèdies de totes menes

Carrer de Sant Pau, 21. - BARCELONA

Morato

LES ARRELS

Digitized by the Internet Archive
in 2014

Joseph Morató

Les arrels

DRAMA EN TRES ACTES

Ningú podrà representar ni reimprimir aquesta obra, sense permís de l'autor.

Els comissionats y representants de la «Sociedad de Autores Españoles» son els encarregats de cobrar els drets de propietat.

Està fet el dipòsit que marca la llei.

BARTOMEU BAXARÍAS
IMPRESSOR : : P. Mercader, 10
===== **BARCELONA**

PERSONATGES

EUGENIA.	20 anys.
TUYES.	56 »
TRESONS.	18 »
D. FIDEL.	70 »
FORTUNAT.	45 »
JULIÁ.	30 »
GALDERICH	20 »
ANIOL.	65 »
QUELICH.	19 »

Aquesta obra's va estrenar al Teatre Romea la nit del 12 de Novembre de 1909, essent interpretada segons la següent distribució:

Eugenia, donya Emilia Baró; *Tuyes*, donya Teresa Sennys; *Tresons*, donya Josefina Santaularia; *D. Fidel*, don Enrich Gimènez; *Fortunat*, don Enrich Guitart; *Julià*, don Carles Capdevila; *Galderich*, don Joan Vehil; *Aniol*, don Miquel Sirvent; *Quelich*, don Joseph Vives.

Director de la companyia: *don Enrich Gimènez*.

Director artístich: *Adrià Gual*.

PRIMER ACTE

SALA - MENJADOR d'una casa senyorial forana. Es alta, espayosa y austera. Té'l moblatge antich y ferm.

Al fons hi ha una miranda que dona a una vall y, al corn de la vall, el poble, darrera'l que s'extén un onejar de montanyes. Pintures velles ornen la sala. En un indret visible n'hi ha una de moderna que representa a D. Fidel quan encara era jove. Posada cap al mirador, una gran taula de roure. A cada cap, una cadira de brassos. Portes per tot arreu, indicant que donen a la sala gairebé totes les cambres del casal.

Es al caure la tarda d'un día de juny. De part de fora del mirador, hont s'endevina que hi ha l'horta, ne venen dues veus juvenils. L'una es den Galderich, el minyó que té cura de les plantes; l'altra de la Tresons, la minyona petita.

A la sala hi ha don Fidel, assegut a cap de taula, plorant en silenci. La Eugenia, que li es neta, proba de consolarlo.

Don Fidel quasi no té vista. Té la mateixa estampa del retrat de quan era jove, ab la sola diferencia del color de barba y cabells, que ara son blanchs. Es un vell hermós. Camina encara ben dret y, fòra en els moments de dolor, parla ab autoritat. Porta invariablement una levita usada, y quan surt de casa, ample barret tou.

La Eugenia es molt distingida. Fa poch anys que va sortir del pensionat pera enterrar-se a la casa pàiral, hont va cloure'ls ulls a la seva mare.

Tant ella com don Fidel, van de dol rigorós.

TRESONS (*a fora:*)

¡Baixa d'actl ¿Sentes?

GALDERICH (*a fora:*)

¡Si me tires cap més terrosa, te vento un préssech entre cap y coll! ¡Y que te farà cornar, si't toca, ab lo durs que son encara!

TRESONS

Dòs ¡té! (*Y esclafeix la rialla*) ¡Ah, ah, ah, ah!

GALDERICH

¡Llamp de mossal!

EUGENIA

(*Donant unes passes cap al mirador, per rehtarlos:*)

¡Pxiit!... (*Segueix un silenci absolut y la Eugenia s'acosta de nou a Don Fidel:*) ¿Per què plores, avi?

DON FIDEL

Perque penso ab ella... ¡Com més va, més l'anyorol... ¡Pobra fillal!

EUGENIA

¡No ploris, avi, que'm fas plorar a mil Y ella, que era tan bona, no ho vol que plorin el seu pare y la seva filla... ¡Hem de pensar que es al cel, avil...

DON FIDEL (*una mica serenat:*)

¡Si l'haguessis coneguda, quan era joveneta! Era hermosa com tu y tenia un cert aire com dona Blanca. Per la guerra, no allotjàvem may un oficial que no se'n sentís atret. Y més de dos y mes de quatre que eren fills de cases bones, tant y més que aquesta, l'havien desitjada per muller. Però no sé quin dimoni va temptarla, que's va enamorar d'un...

EUGENIA

(tapantli la boca y parlant ab afecte)
 Avi... ¡que parles del meu pare!...

DON FIDEL

Tens rahó, nena.

EUGENIA

La mamà sempre me'n parlava be del papà.
 ¡Deya que tenia un cor!...

DON FIDEL

La teva mamà era una santa.

EUGENIA

Y el meu papà no podia ser dolent... No
 m'ho diguis que ho era, avi, porque tornaries
 a ferme plorar. *(D. Fidel s'aixeca)*. ¿Eh que no
 ho era, avi?

DON FIDEL

*(que, malgrat la manca de vista, avensa ab se-
 guretat cap a la dreta, primer terme:)*
 No'n parlem d'això.

EUGENIA *(seguintlo:)*

Si, avi, parlemne... Jo tinch de saberlos tots
 els secrets de la familia.

DON FIDEL

Més endavant... Més endavant...

EUGENIA

Pensa que ja soch una dona, ara... *(Y desa-
 pareix al seu darrera. Petit silenci)*.

* * *

TRESONS *(a fora:)*

¡Te dich que baixis del presseguer, que tota
 me fas esgarrifar!

GALDERICH (*a fora:*)

Deixa fer, dona...

TRESONS

Si no baixes ¡t'arruixo!

GALDRICH

¡Pas tu que ho probis!

TRESONS

Dòs, baixa, que pots penre mal.

GALDERICH

¡Coix que n'hi haurà enguany de préssechs!

TRESONS

Pas si tu els enqueties. (*Apareix pel mirador, ab una regadora.*)

GALDERICH

(*sobretxint de la barana del mirador, ab un préssech vert a la mà:*)

Sabes pas lo que es bo passarhi la mà pel vellut de la pela... Es com si un hom toqués la teva cara, ¡veyes què me fas dir!

TRESONS

Dòs ¡té! per descarat. (*Y li tira aigua ab la regadora y fuig esverada cap a la dreta del mirador, tot dient en la fuita, de manera que la veu se sent primer clara, vinguda de fora y després velada, com si la deturessin les parets del casal:*) ¡Ay!... ¡ay!... ¡Hi tornaré pà més, Galderich! ¡Ay, ay, ay!

GALDERICH

(*desapareguent avall, ab calma:*)

Prou que't traparé... ¡Això ray!

TRESONS (*sempre esverada*)

¡No, Galderich, no! (*Y compareix pantejant per una porta de la dreta (segón terme) que dona a la escala. D'una correguda se va a ama-*

gar darrera d'una de les cadires de brassos que hi ha a cap de taula. Ab tot, el seu panteig y el seu esverament son alegres, com de pessigolles) Te dich que hi tornaré pà més ¿sentes, Galderich? (Però, guaitant ab precaució, s'adona de que en Galderich no l'ha seguida y'n resta tota desilusionada.) ¡Ay-ay!, no m'ha perseguida, ¡el maimó! (Fa una petita ganyoteta d'amoinada, se redressa y afegeix tot d'una:) Tapoch t'estimaré gota, au!

* * *

Surt la Tuyes per la esquerra. Es una dona d'uns cinquanta sis anys, cabell grisa y de cara afable. Va tota negra, porta un manyoch de clausa a la cintura y té un cert aire monacal, En altre temps havia estat hermosa y encara se li coneix.)

TUYES (*severa*)

¿Què son aquets crits?

TRESONS (*confosa*)

¿M'ho dièu a mí, Tuyes?

TUYES

No; al senyor Domer, si coneixes.

TRESONS

Veurèu... Jo... (*de sobte*) ¡Ha estat en Galderich!

TUYES

¡No li cassessis bronquina!... Y lo que has de procurar, es que no ho sàpiga'l senyor, perque poria ser que te n'arrebassessis els cabells.

TRESONS

¿Fa que no li dirèu, vos?

TUYES

Veste a mudar. ¡Cada día t'ho han de dir! ¿Ja no te'n recordes de que has d'anar al cementiri ab la senyoreta, a portar el ram de flors a la seva mamà? Sembla estrany que no us ne donguèu pena, el día mateix de les honres de la senyora, menar aquet terrelló...

TRESONS (*roncejant*)

Escolteu, Tuyes... ¿Es cert lo que m'ha contat en Galderich?

TUYES

¿Què t'ha dit, aquell bergant?

TRESONS (*ab misteri*)

Que aquet dematí, mentres feyen les honres, hi havia un foraster amagat al fons de tot de la capella del Santíssim... Y diu que, entre la negror, se li veyen lluir els uys tots plens de llàgrimes... En Galderich ho ha reparat... A mí m'hauria fet por. ¿Y a vos, Tuyes?

TUYES

¡Ves, ves, xerrairota!

TRESONS

¡Sempre renyèu, vos!

TUYES

S'hi deu haver adormit, aquell bergandot, als funerals. ¿D'ahont vols que hagi sortit, el foraster?

TRESONS (*com en secret*)

Oh, en Galderich se pensa que no fós el marit de la senyora... Com que diu que encara se'n recorda una mica mica, de con era aquí...

TUYES

El marit de la senyora es mort... Les seves dues ànimes ja's deuen haver trobat, a l'altra vida.

TRESONS

Dòs en Galderich m'ha contat que això de que fos mort ho feya córrer el senyor perque no's podés dir que la seva filla era separada del marit... ¡Ja veyèu si es mentider, aquell marrià! ¡No se'l pot creure de rès!

TUYES

Ves, ves, que desemprés, al cementiri, vos traparíà la fosca y la senyoreta tinríà paor.

TRESONS

Ja hi vaig, emprò us ben rejúro que me la pagarà, aquell enganyaire. (*Se'n va per la porta que dona a la escala, però aixís que ha desaparegut. se la sent que's queixa, com si l'inquietessin.*) Dèixim estar, ¿sentí?... Miri que li donaré una galtàda!... Tingui ¡au! (*Se sent el xech d'un revés, corredices sobtades y un cop de porta.*)

TUYES (*entre si*)

¡Sempre serà'l mateix!

* * *

(*Arriba en Julià, ab vestit de cassa. Té un cert aire distingit y s'assembla ab el retrat de D. Fidel que hi ha a la sala. Es una semblansa en la que ell hi té punt, deixantse y pentinantse barba y cabells de la mateixa manera que'l senyor.*)

JULIÀ

(*deixant la escopeta a un recó y desfentse de la canana.*)

¡Llamp de mossa! ¡Be té la mà prou pesada, per ser tan tendra!... Bones tardes, mare.

TUYES

(*Que se'l mira brandant el cap
ab aire de plany:*)

¡Noy... noy!...

JULIÁ

¿Què hi ha?

TUYES

¿Còn vols esperar a posar enteniment?... ¡Sé
pas ab qu't retires!...

JULIÁ, *ab aplom:*

Ab el pare.

TUYES

El teu pare era un sant.

JULIÁ

El meu pare... El meu pare... (*De sobte:*)
¿Girem full?

TUYES

Val més, perque encara, gran y tot, podé no
me sabría estar de confirmarte.

JULIÁ

(*Abrassantla enjogassat pel darrera
y dominantli els brassos:*)

Y ¿què faries, Tuyetes, si jo t'agafés aixís?..
¿No veus que soch massa espigat, dona, per
deixarme tustar?... Y per combregar ab rodes
de molí, també.

TUYES

Déixam estat, ¡vatja!... Y tingues una xica
més de respecte.

JULIA (*sense deixarla:*)

Si jo'm faig càrrech de tot, dona... Còn la
persona es jova, se'n fan moltes de follies y
plagasitats... y vos, de jova, diu que erau molt
maca. (*Girantla de cara a r'ell.*) Y encara ho

sou... (*Pausa, durant la qual se la mira de fit a fit.*) Vos erau maca y jova y el vostre home vell y xaruch... (*Tranzició. En veu baixa:*) Una tarda de primavera, cap a n'aquesta hora, la casa està deserta... L'home, el majordom de la hisenda, es a ciutat, o ailà hont se vulla, per afers... Sols la dona feineja per la casa, pensant potser en la seva frescor, que's va marcint per manca de qui se'n regali... Al defora les aurenets xeriquen, anant y tornant del niu... Y del jardí y de l horta, pugen unes sentors apres, en les que's barreja perfum de flors y alenades frescoves, vingudes de la terra que van regant... Grinyola la cinia y l'hortelà canta... Canta potser una cansó de l'amor folla... Y al darrera de la dona el sostre s'estremeix de una manera suau... Es que algú s'atansa... (*Cada cop més baix:*) ¿Quí és?... «¡Missenyor!... ¡oh, missenyor!...»

TUYES

(*Com atuida, abaixant els ulls:*)

Calla... Calla...

JULIÀ, (*mitj rient:*)

¡Pobre majordom!

TUYES

¡Calla!...

JULIÀ

Y bé. ja callo.

TUYES, (*com parlant sola:*)

¡Trista de mí!...

JULIÀ

¿Per què, trista? ¿Que us faig cap retret jo, per ventura?

TUYES

Es pà vritat tot això que penses. Son coses que'l diable te les dicta.

JULIÀ

Potser sí ¿veyeu? que me les dicta el diable. Perque ¿quí més que'l diable les pot saber, semblantes facecies?

TUYES (*asseyantse ab descoratje:*)

¡Pobra y desolada de mí!

JULIÀ (*fentli una aixera:*)

Vatja, Tuyetes, no t'encaterinis, que tot ha anat de plaga... Lo que hem de veure, es si per allà dins hi ha quelcom per la dent, perque he gambat molt aquesta tarda.

TUYES

¿Per què no esperes el sopar?

JULIÀ

N'hi ha per massa bella estona.

TUYES

Y bé, dós, vina.

(*Y's dirigeixen cap a la esquerra, quan, al passar aprop del retrat de D. Fidel, en Julià deté a la Tuyes, senyalantli la pintura ab una mirada de picardia.*)

JULIÀ

S'hi devia semblar braument... missenyor, còn era jove.

TUYES

Prou.

JULIÀ

Com que veig que es la mateixa estampa meva...

TUYES (*atormetada*)

Noy... noy...

JULIÀ

Y be, ja callo, vatja. (*Aqueixes darreres paraules les diuen ja havent desaparegut per l'esquerra.*)

* * *

(Surt per la dreta la Tresons, bregant pera cordars'els tirants d'un devantal blanc que's posa.

Al mateix temps se veu aparèixer al fons a n'en Galderich, enfilantse a la barana del mirador y duent un gros ram de flors Al veure a la noya, resta com encisat.)

GALDERICH

Tresons... ¡Tu, Tresons...!

TRESONS

(fent un surt que la obliga a deixarse anar els tirants, quan ja quasi havia conseguit cordarsels)

¡Ayl... ¿Què vols?... Tota m'has espantada.

GALDERICH (en veu baixa)

Acòstat, que te vuy dir una cosa... (la Tresons fa unes passes) Més... Més...

TRESONS (obeintlo)

Y be... ¿què vols?

GALDERICH

(ab embadaliment, molt admirat).

¡Coix que ets macal (Pausa)

TRESONS (impacienta)

¿Què vols? ¡Apa, digues!

GALDERICH

Ja t'ho som dit...

TRESONS

¿Què?

GALDERICH

Que ets maca, coix. Sembles una senyora, vestida aixís. Emprò me fa una xica de malicia que t'hi vesteixis.

TRESONS

¿Per què?

GALDERICH

Perque, si t'hi acostumes, desembrés podé ja no'm volràs.

TRESONS

¡Que si, ay noy! (*reprentse*) Ah, no que no't volré.

GALDERICH

¡Ay coix! ¿Per què, nó?

TRESONS

Per llenga llarch y mentider y enganyaire... Tot, tot lo que suara m'has contat, no son més que gotlles. La Tuyes m'ho ha dit.

GALDERICH

Es tan segur com el fajol a Olot y les verdures a Vilabertràn. ¡Certa refè!

TRESONS

(*Que segueix bregant pera cordarse'ls tirants*)

Dòs... ¡còrdam aquets elàstichs, que jo tot lo que tinch m'hi som gonyat. (*Galderich salta la barana del mirador, deixa'l ravn a la taula y s'acosta a la noya, guaitantla y admirantla mentres ella diu:*) Ah, y no val a fer pessigolles ¿eh?

GALDERICH

S'hi farà lo que's pusca. (*Pren ab molt compte un dels tirants, li passa per sobre'l muscle y acosta'l trau a la cintura. Però encara no hi ha arribat, que ja la noya s'esclama y's comença a estremir.*)

TRESONS

¡Ay!... ¡No!... Pessigoles, nó...

GALDERICH

¡Si encara no te som tocadal

TRESONS

¿No?

GALDERICH

Certa refè de bon cristià.

TRESONS

Dòs, apa, corda. (*En Galderich, fent un esforç, li corda ls dos tirants, mentres ella va exclamantse, tota arrupida y riënt:*) ¡Ay, ay, ay!... ¡Dolent!... Sempre me dius que no y sempre me'n tas. (*Tranxició Molt serena de sobte:*) Ara, còrdam l'altre.

GALDERICH

Oh, ja estàn tots dos

TRESONS, (*desilusionada*)

¡Vatú! (*Resten tots dos mirantse de fit a fit, fins que ell s'acosta a n'ella ab suavitat.*)

GALDERICH

(*Guaitantli la cara ab molta atenció*)

¿Veus? Els préssecs, còn son al albre—y còn son cullits tabé, si no'ls han graponejat!— tenen una lley de borriçol que tu tabé'l tenes a la cara... Es una cosa fina-fina... Y a mi'm fa plè amanyagarlos, perque me sembla que t'amanyago a tu.

TRESONS

Y ¿no te fa esgarrifar?

GALDERICH

¡Oh, coix! ¡Ja ho crech que sí! (*Li fa una manyaga suau y diu estremintse:*) Emprò ¿veus? tabé m'esgarrifo si t'amanyago a tu... Ve a ser

una mateixa cosa. Sino que, amanyagante a tu, s'hi troba més bo ¿sabes?

TRESONS

(Dissimulant de sobte)

¡Gara, que ve la pubilla!

GALDERICH

(Prenent el ram y enraonant serenament)

Dòs, li diràs a la senyoreta que hi ha totes les que som trobades al jardí.

* * *

(Surt la Eugenia per la esquerra, primer terme. En Galderich se treu la gorra, que duya posada.)

EUGENIA

¿Ja estàs a punt, Tresons?

TRESONS

Sí, senyoreta.

EUGENIA

Donchs ¡apa! prèn les flors y anèm.

GALDERICH

¿Veu, y perdoni? Hi ha totes les que som trobades.

EUGENIA

Està be... Està be... *(Y se'n van totes dues donzelles per la dreta, y en Galderich segueix ab la mirada embadalida a ta Tresons.)*

GALDERICH

¡Coix que es macal! *(Y s'acosta cap al mirador y hi aboca mitg cos enfora, de gairell, pera*

fer adeu ab la mà. Després se posa a cantar jocosament, ab aire de corrandà:)

La Rosé'm fa babarotes,
lo mateix fa la Ció,
la Guidona'm fa l'aleta,
la Tresons se'n du la flor.

(Va per saltar la barana del mirador, però'l detura la veu de don Fidel)

* * *

DON FIDEL

(Sortint per la dreta)

¡Galderich!

GALDERICH

(Acostantse unes passes ab respecte)

¿Què mana, senyor?

DON FIDEL

Avuy no es día de cantar.

GALDERICH

Be, missenyor. Hi tornaré pà més. M'ha escapat:

DON FIDEL

¿Fa gaire que'l sol es post?

GALDERICH

Mija horeta curta. Encara es día clar.

DON FIDEL

Acòstat.

GALDERICH, *(obeint)*

¿Què mana, senyor?

DON FIDEL

El que va ser l'home de la meva filla, es mort.

GALDERICH (*confós*)

Be, missenyor.

DON FIDEL (*sech*)

¿Ja m'has entès?

GALDERICH

Prou.

DON FIDEL

Donchs recòrdaten. ¡No vuy tornarte a avisar!

GALDERICH

Molt be diu.

DON FIDEL

Ara, vesten (*En Galderich se'n va pel fons, dreta, gratantse'l cap y enraonant tot sol, en veu baixa.*)

GALDERICH (*entre dents*)

¡Coix de dones!... No se saben tenir res... Fa malicia això (*Moments de silenci, Don Fidel s'acosta a la cadira de cap de taula y s'hi asseu*)

DON FIDEL (*parlant sol*)

Les ombres creixen... ereixen... La fosquetat dels ulls porta tenebres a l'ànima... ¡Y la nit s'acosta!... ¿Què ets tu, home fort, si un tel d'ombra't vens?... Vols mirar al sol, que es llum y vida, y el sol encega y't dona fret de mort... ¡Miseria!... ¡Miseria! (*Resta com atuit, però sentint remor de passes a l'esquerra, se redressa tot d'una.*)

* * *

Apareix la Tuyes.

TUYES

D. Fidel...

DON FIDEL

¿Què vols?

TUYES

Hauriem de parlar.

DON FIDEL

¿De què?

TUYES

Del noy.

DON FIDEL

¿Què me n'has de dir?

TUYES

Que's nega a anar a estudiar a Fransa.

DON FIDEL (*enèrgich*)

¿Còm s'entén?

TUYES

Es aixís.

DON FIDEL

Y ¿ahont es ara?

TUYES

Per allà dins.

DON FIDEL

¡Feslo venir desseguida!

TUYES

No s'enfadi, D. Fidel, emprò, de primer, hauriem de parlar nosaitres dos.

DON FIDEL

Y ¿de quant ensà tens el dret d'opinar?

TUYES (*serena*)

D'ensà que han passat coses que son molt tristes, per una mare.

DON FIDEL

¿Que no't té prou respecte en Julià?

TUYES

Pas tot aquell que calria... Y jo no sé què ho fa ni de qui ho aprèn, emprò d'un temps a n'aquesta banda se torna molt agosat... No sembla el mateix... Només pensa en córrer ab la escopeta. Y jo veig que may mata res y'm sembla que no es pas cassa lo que cerca pels boscos. Avuy mateix, aixís que han estat fora els convidats a funerals, ha fugit d'aquets volts y no se l'ha vist més fins ara tot just.

DON FIDEL

Ja es mal fet això, en un día com avuy, però, si no hi ha res més...

TUYES

Només pensa en coses de pecar... Y avuy jo, per rebrarlo, li he dit:—Sé pas ab qui't retires.— (*Abaixant la veu*) Y ¿sab què m'ha respost ell?... —¡Ab el pare!...— Y no volia pas dir el difunt, al cel siga.

DON FIDEL (*esverat*)

¿Còm s'entén?... ¿Qui es que li ha dit a n'en Julià?...

TUYES

¡Ay bon Deu!... Vostè ha perduda la vista, D. Fidel!... Si no l'hagués perduda, ja no diria lo que diu, porque hi ha coses que prou se veuen y ningù pot fer rès per privar que's vegin... Y, veurà, ja no es cap criatura, el noy. Y lo que abans no havia sabut ni sospitat, ara ja fa temps que ho flaira... Y ¡de quina manera ho flaira! (*confidencial*)

¡Sembla que eli hi hagués estat, aquell día! (*escapàntseli el plor*) ¡Pobra de mi!

DON FIDEL (*autoritari*)

No'm vinguis ab plors, ara, que les llàgrimes, en aquestes coses, no hi adoben res.

TUYES

¡Que'n vàrem ser de dolents, aquell dia!

DON FIDEL

Prou n'hi ha. (*Marcant be la paraula teu.*)
Diràs al teu fill, que jo vuy—¡que ho vuy!
¿m'entens? — que, passat l'istiu, se'n vagi a
Fransa per un temps llarch.

TUYES

¡No me'l prengui, D. Fidell!

DON FIDEL

¡Ho vuy!

TUYES

¿Què faré jo, pobra de mí, si'l noy se me'n
va?

DON FIDEL

Estaràs més tranquila. Y després, quan tor-
ni, haurà posat enteniment y sabrà complir
millor ab els seus devers de fill.

TUYES

¡No me'l prengi!

DON FIDEL

Jo sé més que ningú lo que li convé.

TUYES (*batentse en retirada:*)

Còm vostè vulgi, emprò me temo que aquest
cop, no volrà obeir.

DON FIDEL

Ja he dit la meva voluntat,

TUYES

Es que ell tabé la té ferma, còn vol o deixa
de voler una cosa.

DON FIDEL

Veurem qui la'n té més. Y si es tossut, ell s'ho pagarà perque'l treuré de casa per la forsa y deixaré de donarli la meva protecció.

TUYES (*suplicant*)

¡Vostè no la farà una cosa aixís!...

DON FIDEL

¿Qui ha de privar-men?

TUYES (*després d'un dubte*)

La consciencia.

DON FIDEL (*ab suavitat*)

Ves, Tuyes, ves, que allà dins deus tenir tasca endarrerida.

TUYES

(*revifada y acostantse enèrgica a D. Fidel*)

¡Es que obligació hi té, a protegir-lo!

DON FIDEL

També'n té ell de saberho agrair.

TUYES

(*tornantse a suavisar:*)

Jo ho deya perque...

DON FIDEL

Pots retirarte. (*La Tuyes, humil. se disposa a obeir, però ell la crida de nou pera parlarli ab més calma*)

Escolta, escolta... No l'esveris massa ¿eh? Fesli veure que es pel seu be y pel be de tots que se'n deù anar... No convé tenir aprop aquesta pedra d'escàndol... Tu mateixa ho has de comprendre, Tuyes.

TUYES

Jo només comprench que li soch mare y que lo que passa podé es un càstich de Deu.

DON FIDEL

Tu li has de donar a entendre que les coses que rumia no son altra cosa que judicis temeraris.

TUYES

¡Si no hi ha rés que li pugui fer entendre això!... ¡Si lo que ell pensa no hi ha ningú que, abans de pensarho ell, no li hagi vist escrit á la caral!.. ¡Si jo m'arribo a figurar que se'n sent orgullós!... ¡Certa refè... (Pausa) Igual la estampa, igual el color dels ulls y fins y tot el pentinat de barba y cabells, com si hi tingués goig en fer parlar a la gent...

DON FIDEL

Donchs, això es lo que has de procurar que no fassi.

TUYES

Ara ja es tart per adobarhi rés. La veritat no's pot amagar.

DON FIDEL (*ab dolor*)

Y si la Eugenia...

TUYES

La seva neta té prou coneixement y prou ulls per haverse adonat de tot.

DON FIDEL (*esverat*)

¿Vols dir, Tuyes?

TUYES

Y d'altres n'ha vistes, ab lo paisana que es, rodant per aquí y entrant a totes les masoveries y aturantse a enraonar ab la gent. (Pausa).

DON FIDEL

(*Després d'un instant d'atuiment,
ab serenitat*)

Be, donchs... Hem dit que parlaràs ab el teu noy ¿eh?

TUYES

¿De lo de Fransa?

DON FIDEL

D'això ja n'hi parlaré jo, quan vingui'l cas.

TUYES

¡No me'l prenguil!

DON FIDEL

Veurem... El seu comportament ho ha de dir.

TUYES

Grans mercès... (*Y li pren la mà y l'hi besa*).

DON FIDEL

¿Què fas ara, beneita?... ¡Apa, a la cuina! (*Y mentres ella obeeix, humil, ell se deixa caure de nou a la cadira, ab el cap entre les mans y dient:*) ¡Miseria!... ¡Miseria!...

* * *

(*Se senten corredices a l'eseala y apareixen totes agitades la Eugenia y la Tresons. La tarda va cayent.*)

EUGENIA

(Anant d'una revolada a don Fidel)

¡Ay, avi, quína por! (*Se li abraça com si cerqués protecció, guaitant cap a la porta. La Tresons se'n va a un recó, tota esporuguida.*)

DON FIDEL

¿Què tens, nena? (*Prenentli les mans.*) Estàs tota tremolosa... ¿Còm es que ho estàs?

EUGENIA, (*bleixant ab fadiga*)

Allà, al cementiri... un home...

DON FIDEL

(Passantli la mà pel front)

¿Que estàs malalta, nena?

EUGENIA

No ho sé... però be ho dech estar... ¡Quin espant, avil!

TRESONS, *(ab un sust)*

¡Ay!

DON FIDEL

¡Eh! ¿Què es això?

TRESONS

Me pensava que sentía trepitg a baix... Jo estich que'ns ha seguides .. ¡Quina por que feyal... Prou devia ser ell el que ha vist en Galderich a les honres de dona Narcisa... Diu que li lluíen els uys y que plorava... Prou, prou devia ser ell...

DON FIDEL

(Que no ha deixat d'acaronar a l'Eugenia)

En Galderich no ha vist res. ¡Ves a tancar la porta forana!

TRESONS

(Cercant una excusa)

¿Que no vol esperar per si tenim cap pobre a taula, avuy?

DON FIDEL

Fes lo que't diuen. *(Tresons obeeix, dirigitse de mala gana a la dreta.)*

EUGENIA

¿Quí devia ser, avi, aquell home? Tenia la cara rebeguda y els ulls li llampegaven. Y plo-

rava, avi, que jo ho he vist... Feya por y llàstima. Era allí, de genolls sobre la llosa y semblava que pregués ab molta devoció... ¿Quí devía ser, avi, que jo no l'he conegut?... No ho semblava, no, una figura de la terra. El dolor el feya hermós y tenia quelcom que atreya...

DON FIDEL

Càlmat, nena; domina aquets nervis, que't fan desvariejar...

EUGENIA

(Una mica exaltada)

¿Quí era, avi, aquell home? ¡Tu deus sabero!... Y ¿què hi feya plorant damunt la tomba de la mamà?

DON FIDEL, *(dominantse)*

La teva mamà era molt bona y molt caritativa... Potser aquell home era un miseriós agrait.

EUGENIA

No, avi, aquell home no'n tenia'ls trajos de miseriós... Y anava tot endolat, com nosaltres... y jo me'n sentia atreta... ¿Sabs aquell Nazarè que hi ha a la iglesia? De petita, abans d'enviarme al pensionat, me feya una lley de basarda que'm donava tremolors de fret. Però, al mateix temps, aquells ulls que'm fitaven ab insistencia, semblava que'm diguessin: ¡Vinal... Y jo m'hi acostava... m'hi acostava sense voler... Donchs, aquell home, quan ha sentit remor aprop seu, s'ha redressat y, mantenintse inmòvil, m'ha clavat la vista com el Nazarè. Y jo, malgrat la basarda, m'he sentit atreta y he fet unes passes. Y ell ¡inmòvil y callat, me guaitava... me guaitava ab una gran fixesa! Però, tot d'una ¿sabs, avi? el rostre se li ha aclarit y se li han allargat els brassos com si'm volgués abraçar... Y m'ha caigut el ram damunt

la llosa y he fugit espantada com si hagués estat petita y la figura del Nazarè, al acostarmhi, hagués cobrat vida sobtadament.

DON FIDEL, (*amanyagantla*)

¡Pobra nena!... ¡Pobra neneta!...

EUGENIA, (*angoixada*)

¡Avil... Dígam quí era aquell home. Perque tu ho sabs.

DON FIDEL

(*Ab certa serenitat, després d'un dubté*)

Ja tens vint anys. Escolta... La teva mamà...

EUGENIA, (*malpensant quelcom*)

¿Quín lligam hi havia entre la mamà y aquell home?

DON FIDEL, (*rebtador*)

¡No pequis, nena! La teva mamà era una santa... però va casarse contra la meva voluntat. Y un cop casada...

EUGENIA, (*ansiosa*)

¿Què?... Digues, avi ¡que'm fonch! (*Don Fidel va a seguir la relació, però es sobtat per un xiscele de la Tresons. Y la Tresons apareix més agitada que may.*)

TRESONS

¡Senyor!... ¡Senyor!... Aquell home puja la escala.

DON FIDEL

¿No he dit que tanquessis la porta?

TRESONS

Ja ho anava a fer... Emprò ell m'ha compa-regut y m'ha dit: «¿Que encara's fa, a n aques-

ta casa, de voler a taula un pobre que vagi de camí?» «Sí,» he fet jo. Y aleshores ell que'm fa: «Avisa al senyor que avuy ne té ún.» Y jo he fugit. ¡Y ara puja la escala! (*Se senten les petjades del foraster.*)

DON FIDEL

¡Deixeume sol ab ell!

EUGENIA

(*Ab més ansia que may*)

¿Quí es, avi, aquest home?

DON FIDEL, (*empenyentla*)

Tot ho sabràs.

EUGENIA.

¡Dígamho, avi! (*Però don Fidel, sentint ja molt aprop les petjades del foraster, acaba d'empenyer a les dues donzelles fins que han desaparegut y resta plantat de cara a la porta d'entrada, per hont apareix la figura enèrgica y voluntariosa d'un home de uns quaranta cinch anys, ja cabell-gris. Es naturalment elegant y vesteix ab cert desgaire, de dol rigorós.*)

(*Per uns instants, els dos homes resten inmòvils, fins que parla en Fortunat, o sigui el foraster*)

* * *

FORTUNAT

(*En veu baixa y seca*)

Santa nit, sogre.

DON FIDEL

¿Quí sou vos?

FORTUNAT

(*Com si no l'hagués sentit*)

Diu que encara, a l'hora de menjar, admets un pobre a taula. Jo no ho soch de

pobre, però, avuy, vinch a ocupar el seu lloch.

DON FIDEL

(*A mitja veu y tremolós*)

¿Què desitgèu? ¡No sé qui sou!... ¡no vuy saber qui sou!... ¡Aneusen!

FORTUNAT, (*impertorbable*)

No hi comptaves ab mí ¿eh? Tant se val. Perxò, no cal pas que t'esveris: vinch en so de pau. Només vuy reclamarte lo que es meu.

DON FIDEL

No hi ha rès vostre a n'aquesta casa.

FORTUNAT

Be hi dech tenir dret a conèixer la meva filla y endúrmela allà hont jo vagi.

DON FIDEL

(*Ab un crit del cor*)

¡Tu no ho faràs això!

FORTUNAT

Veig que ja'm vols conèixer. Això'm fa plè. Aixís podrem enraonar de més bona manera. (*Petita pausa.*) La dona, dama Narcisa, es morta, ¿nó?

DON FIDEL

(*Ab veu fosca per la emoció*)

¡Deu l'hagi perdonada!

FORTUNAT

Poca cosa li haurà hagut de perdonar, si no es el mal que va ferme a mi per culpa teva. ¡Sembla estrany que hagués pogut sortir d'un pare com tu! (*Don Fidel està a punt d'esclatar però's conté, mentres segueix parlant en Fortunat.*) No t'enfadis, sogre, que no'n treuríes res. Y ara com ara, perdona: no volía mancar-

te al respecte, encara. ¡Si vinch trist, homel... Era lluny, molt lluny, a unes terres més clares que aquesta y més plenes de vida. Allà, era istiu. La nit resplandía y jo'n disfrutava les dolsores. La lluna triomfava en la volta del cel, quan, de cop sobte, entre les flaires de vida que m'enrondaven, me va corglassar una farum de mort que no sé d'ahont podía venir. (*Pausa curta.*) ¿Quàn fa que es morta eilla?

DON FIDEL

(*Responent per forsa*)

Va finir dos dies passada la primera Pasqua.

FORTUNAT

(*Després de rumiar un moment.*)

El compte es just. Era'l mateix día. (*Pausa.*) Deus tenirme per boig ¿eh, sogre?... Sempre ho he estat una mica. ¡Però'l cor hi es!... Tu no t'hi vares voler entendre ab mi... ¿Què hi farem? Lo passat, passat. Y si no fos la meva filla, jo t'asseguro, sogre, que no hauries pas tingut la sort de veurem may més.

DON FIDEL, (*ab tristesa*)

¡Braua sort, si tingués vista!

FORTUNAT

¿L'has perduda? (*Sense aspror.*) Potser Deu te castiga.

DON FIDEL

¡No'm torturisl ¡Respecta'l meu dolor! (*Fortunat se li acosta, li agafa una munyeca y a tocar, en veu concentrada, li va parlant.*)

FORTUNAT

Jo la estimava a la teva filla. Y'm vares torturar negàntmela, fins que te la vaig pendre... Allà baix, a la ciutat, vaig treballar per ella de

nit y día. Y'n vaig enmalaltir fortament; y lo guanyat va fondres y vaig veure la miseria cara a cara... Aleshores me vaig humiliar, no per mi ¡y cà! sino per la meva dona y per l'infant que s'acostava. Y aleshores tu, fort del meu dolor, vares volerme aquí; però ¡còm vares rabejarthi ab el vensut! ¡còm li vares retreure ab la mirada y el gest y la paraula y tot, el pà que's menjava! (*Molt concentrat.*) Tu, rich, me retreyes el pà de cada día. (*Insinuant y ab molta intenció.* ¡No hi pensaves ab que la comarca era atestada de pobres que, suant sanch y aigua, l'havien de guanyar pels fills dels teus pecats!... ¡Hipòcrita!

DON FIDEL

No tens cap dret a insultarme.

FORTUNAT, (*rient crudel*)

¡Els homes han de ser germans!... Y tu procuraves que'n fossin de part de pare tots els d'aquets volts.

DON FIDEL, (*suplicant*)

¡Per l'amor de Deu!...

FORTUNAT, (*tossut*)

Tu'm retreyes el pà de cada día y la meva dona no va ser prou valenta per despreciarlo. Y es per això que, malalt y tot, vaig fugir sol a l'ayentura, ab la esperansa d'oferirli més tart el benestar a què tenia dret. Però'l triomf ha vingut massa tart per ella. ¿Què hi farèm?: ne disfrutará la meva filla.

DON FIDEL

¡Nol tu no me la pendràs a la nena, que es meva y la vuy.

FORTUNAT, (*ab calma*)

Sí, prou que te la pendré... Dret hi tinch. (*Surt l'Eugenia y segueix la escena ab molta atenció, sense ser vista per en Fortunat.*)

* * *

FORTUNAT, (*impertorbable*)

Te la pendré, de la mateixa mateixa manera que tu vares pèndrem com a pare, l'amor que'm tocava a mi com espòs... Te la pendré pel pà que'm vares retreure, pel fèl ab que me'l vares amargar, pel gest humiliador ab que me'l donaves... La faré desaparèixer d'aprop teu, com feyes desaparèixer tu, abans d'arribar a n'ella y a la meva dona, les cartes ab que jo, desde l'altra banda de la terra, les hi enviava bocins del cor.

EUGENIA

(*Ab tendresa rebtadora*)

¡Avi, avi meu! ¿Tu feyes això? Y ¿per què ho feyes, avi? (*En Fortunat ha deixat anar a don Fidel y ara'ls dos homes estàn a certa distancia l'un del altre.*)

DON FIDEL

(*Atuit y vergonyós*)

Perdoneume...

EUGENIA

(*Ab certa serenitat, a Fortunat*)

Perdónal y perdónam... ¡pare! (*Emocionant-se.*) Allà baix, al cementiri, no t'he sabut endavinar. ¡Y me'n sento culpable!

FORTUNAT

No... no...

EUGENIA

(*Se li acosta com encisada*)

Perdónam, pare. El cor m'ho hauria d'haver dit. (*Don Fidel s'ha deixat caure a la cadira de brassos y plora en silenci.*)

Pare y filla se contemplen avidament, cara a cara.)

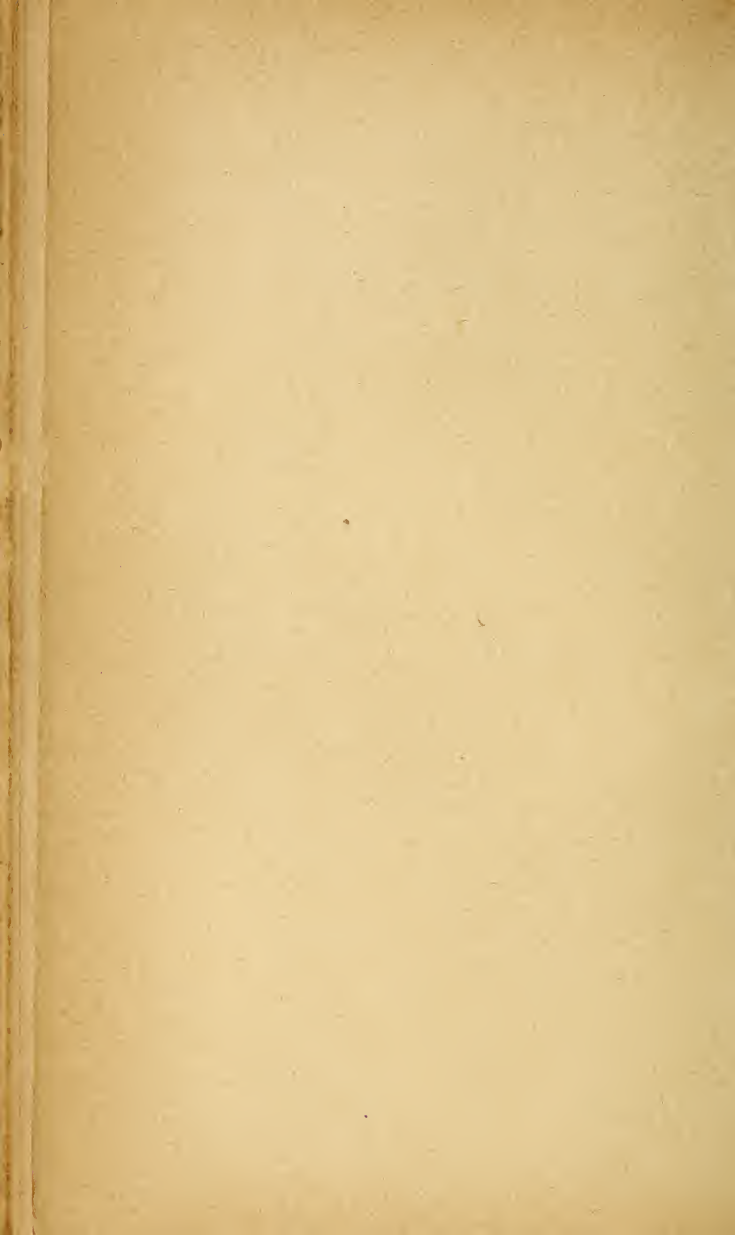
FORTUNAT

¡Còm t'assembles ab ella! (*Eugenia, en un impuls del cor, se li abraça fortament. Després, quasi immediatament, li agafa la testa ab les dues mans y, sense deixarli anar y fentli brandar avant y enrera ab gest nerviós, el besa sorollosament per tres vegades, boy repetint a temps, de manera que la paraula's confón ab el petó.*)

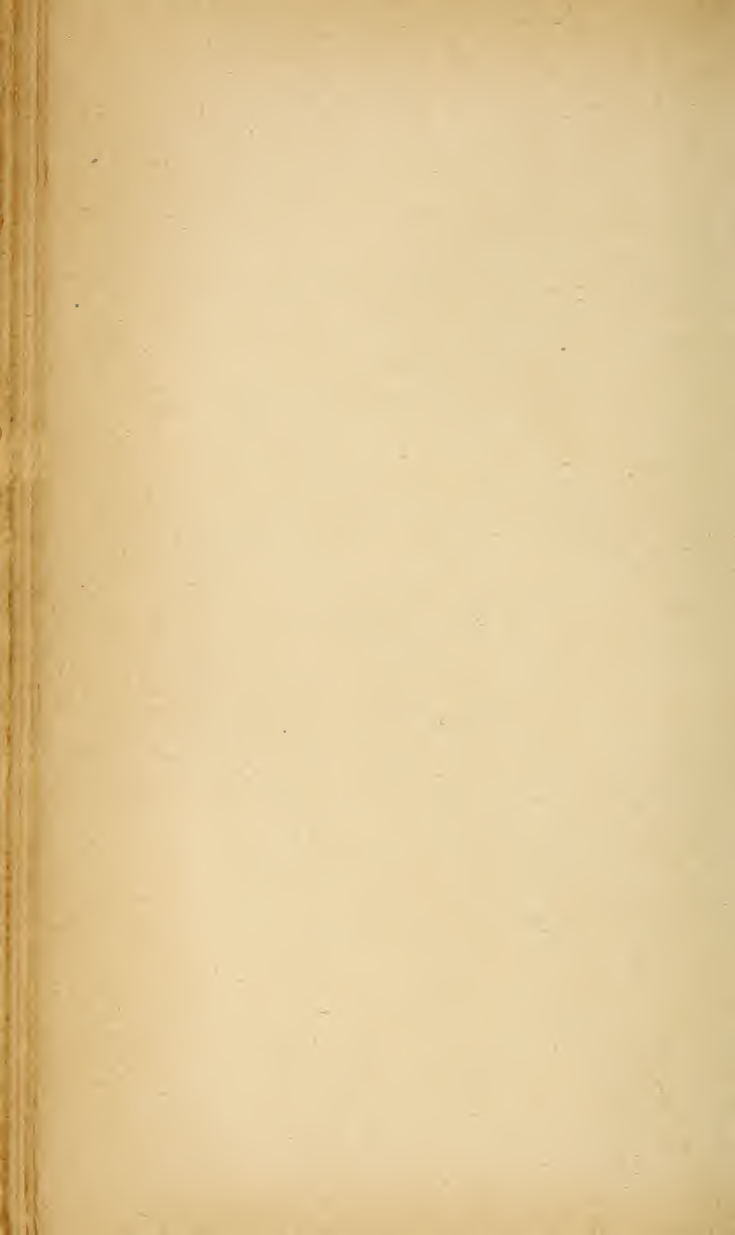
EUGENIA

¡Pare!... ¡Pare!... ¡Pare!

TELÓ

SEGON ACTE

SOM al mateix lloch, però de bon matí.

(La Tresons passa el drap pels mobles, anant del un al altre. En Galderich la va seguint en tots els cambis de lloch.)

Uns instants sense dir res, fins que ella romp el silenci.)

TRESONS

¡Noy! ¡me fa una angunia sentirte sempre al meu darrera!

GALDERICH

Dòs vùlgam estimar ¡ay coix!

TRESONS

Tenes massa poch seny encara.

GALDERICH

¿Jo poch seny? Tu podé'n tenes massa, ve-thoaquí.

TRESONS *(girantse en rodó:)*

¿Vòs veure com te confirmo?

GALDERICH

(guaitantla ab encisament:)

¡Sí, Tresons, sí! Fesho de donarme revessos ¡que s'hi troba un bol... ¿Sabes quines son les coses que me fan més plè? La primera còn te puch fer una moixaina; la segona, còn te l'he

feta y tú me dones un revés. Y còn tu no me dones cap revés ni jo te faig cap moixaina, lo que m'agrada més de tot, de tot, es passar la mà pel borrhissol dels préssechs. Sobretot ara, que ja comencen de groguejar... Ah, y encara hi ha una altra cosa que tabé me dona goig: anarmen de nit a la riera, rabejarmhi una estona y desemprés revólcarme pel sorral. Y còn m'he ben revolcat, capbussarme altre cop a la riera, y, acabat, ¡tornemhi!

TRESONS (*sofocada*)

¡Desvergonyit!

GALDERICH

¡Ay coix! ¿Per què?

TRESONS

Oh... no ho sé perque, veyes. Emprò me sembla que deuen ser coses del dimoni aquestes que me contes. (*Molt formal:*) Jo fos de tu, me'n confessaria.

GALDERICH (*alegrement:*)

¡Fuig, fuig, bestiassa! ¡No se'n riuria poch el senyor Domer!

TRESONS

¿Quí sab? Se les pensa totes, noy, en Banyeta, per temptar a les persones.

GALDERICH

Y tu te les penses totes per ferme bogejar. Y això me sembla que no està bé, Tresons.

TRESONS

¡Ves, ves, criatura!

GALDERICH

(*ab orgull, acostantshi molt:*)

¡Si, si! ¡criatura! L'any passat vaig tirar la quinta ¡vés!

TRESONS

Y jo te tiraré un tros pel cap, si te m'atances massa.

GALDERICH

¡Es més esquerpa aquesta!

TRESONS

Perque ara poso seny y experiència, noy. Y els homes tots sou una colla de desvergonyits.

GALDERICH

¿Jo tabé?

TRESONS

Tan res de bo ets tu com els altres.

GALDERICH

¡Ja sé lo que es, ja, tot això! Es que't deu fer l'aleta el fill de la Tuyen. Y com que ell ve de regàlia de senyors y D. Fidel el protegeix... Ja sab perque'l protegeix, perxò... Emprò que no hi jugui ab mí, perque'l mataré y desembrés fugiré a les Amèriques ab D. Fortunat, que ja m'ho va dir que m'hi volria.

TRESONS

Y ¿gosarías embarcarte?

GALDERICH

¡Prou! Y desembrés, a les Amèriques, me faria rich com D. Fortunat y tornaría aquí fet un senyoràs dels grossos només que per ferte rabia, ¡ah!

TRESONS

¡Sí, prou!

GALDERICH

¿Que nó?

TRESONS

Nó, nó y nó... Y, si tu te'n vas, jo tabé... Y a mans besades que'm volrà la senyoreta, per-

que m'estima molt... (*Picant ab el puny dret el palmell de la mà esquerra.*) ¡Rabia, rabia y rabia!

GALDERICH

Dòs, si tu marxes, jo no'm mouré.

TRESONS

Dòs, jo tapoch.

GALDERICH

¿Què n'has de fer tu de mí? ¡ay coix!

TRESONS

Com tu de mí ¡ay ves!

GALDERICH

Jo de tu, si, perque t'estimo.

TRESONS (*com si li escapés*)

Tabé t'estimo jo a tu... ¿Veus? ja t'he atrapat.

GALDERICH

¿Sí, Tresons? ¿Ben de debó Tresons? ¡Coix que estich content! (*Va per ferli una festa.*)

TRESONS (*esverada:*)

¡No, no y nó!... M'ha escapat... No s'hi val ¿sentes? (*Donantli un cop als dits:*) ¡Està, poca criansal!

GALDERICH (*ab beatitut:*)

¡A la cara, Tresons, a la cara, que s'hi troba més plè!

TRESONS

¡Miratel el babau!

(*Y, contemplantse encisats, els atrapa la Eugenia, que surt per la esquerra, primer terme. Ells, al adonarsen, se'n senten confosos y avergonyits*)

* * *

EUGENIA (*que ve capficada:*)

Bon dia.

TRESONS (*ràpida*)

¡Ha estat en Galderich!

EUGENIA

¿Còm?

GALDERICH

Diguili que nó, senyoreta.

EUGENIA

¿Què us passa?

GALDERICH

Oh, rès, al cap d'avall.

EUGENIA

(comprento tot y somrient ab tristesa:)

Ves, Galderich, ves a la teva feina.

GALDERICH (*ab tímidesa*)

¿Fa que no li dirà res al senyor?

EUGENIA

¿De què?

GALDERICH

Oh, de rès, perxò.

EUGENIA

Lo que has de fer es posar una mica de seny.
Y tu també, Tresons.

TRESONS

Jo ja'n poso tant que puch.

EUGENIA

Està bé... Està bé...

GALDERICH (*després de un dubte*)
 ¿Fa que no li dirà?

EUGENIA
 Per aquesta vegada, nó.

GALDERICH
 Grans mercès, senyoreta.
 (*Y se'n va tot moix, però al passar prop de Tresons li fa una festa d'amagat. La Tresons, també dessimuladament, li correspon ab un pesich, que li fa fer un xuclet de dolor. La Eugenia s'asseu. La Tresons ronceja per la seva vora.*)

* * *

TRESONS
 Senyoreta...

EUGENIA
 ¿Què vols?

TRESONS
 Aquet dematí el pare ha vingut a portar la llet.

EUGENIA
 Y ¿què vol dir això? ¿No ve cada día?

TRESONS
 Oh, es que m'ha dit unes coses molt estranyes... La gran de casa està malalta.

EUGENIA
 ¿Què té?

TRESONS (*arronsantse d'espatlles*)
 Oh, no m'ho ha vulgut dir el pare. Només m'ha dit que no vol que la vagi a veure. Y en deu estar molt de malalta, perquè al pare se'l veyia molt afectat. Emprò lo que me fa més estrany es que còn jo li he dit que anés a cas-

sar el metge no hi ha volgut saber rès. Y des-
sempres m'ha dit que si m'escapava de dir rès
de tot això a n'alguna persona que no fos vostè,
me trencaria un bras. (*Pausa*.) ¿Què deù tenir
la gran de casa, senyoreta?

EUGENIA

¿No t'ha dit rès més?

TRESONS

Si, y per això n'hi parlo. M'ha dit que desem-
pres virrà ab consevol escusa y que volria
parlar ab vostè tota sola, perque diu que vostè
es una santa.

(*Pausa*). ¡Si que ho es! Y per vostè, jo estich
que tota la gent del mon se deixaria matar. Y
pel seu papà tabé. ¡Y tothom està més trist
de que se'n vulgui tornar a les Amèriques y
endúrsehi a vostè.. ¡Vès com ho faràn els
pobres, si vostè'ls deixa!

(*Petita pausa*). Digui, senyoreta: ¿fa que si
jo la volgués seguir, m'hi volria a les Amèri-
ques?

EUGENIA

Prou.

TRESONS

Dòs, podé fassi un pensament, si'l pare ho
vol... ¡No'm faria por, nó, aquell estany tan
gran que diu que s'ha de passar! Més gran
que'l de Banyoles, no ho deu passar. Y be
n'hi ha que'l passen el de Banyoles, ab una
barca .

EUGENIA

Y ¿què farà en Galderich, si tu el deixes?

TRESONS (*sofocada*)

Oh, coix... ¡ay, me perdoni, senyoreta! m'ha
escapat... Dòs en Galderich, si perdecàs, tabé
virria. El papà de vostè ja li va dir.

EUGENIA

Vos estimèu molt ¿oy? ab en Galderich.

TRESONS, (*avergonyida*)

Veurà... ¿Què vol que li digui, jo?...

EUGENIA

L'estimarse be y honestament no es cap vergonya.

TRESONS (*ab avidesa*)

¿Fa que nó? (*altre cop avergonyida*). Ay, me perdoni, senyoreta. (*Y resta ab el cap baix, no gosant alzar la vista*).

EUGENIA

¿Eh que t'agradaria casarhi?

TRESONS

(*escapàntseli el riure com si li fessin pessigolles*)
¡Uh, uh, uy! ¡que'm fa riure la senyoreta!

EUGENIA

(*ab certa severitat afectuosa*)

Be, Tresons. Està be que us estimeu, però d'ara endavant, si'm voleu fer contenta, heu de mirar de tenir més seny y deixarvos de jochs.

TRESONS

Molt be diu. (*Se'n va per la esquerra, segón terme, y la Eugenia, ab molta simpatia, la mira allunyarse. Arriba pel mateix indret la Tuyes, posant a taula'l servey pera l'esmorzar*).

* * *

TUYES

(*ab visibles ganes de cercar conversa*)

Bon día tinga, senyoreta. (*Eugenia li correspon imperceptiblement*) ¡Còm ha matinejat

avuy!... La calor no la dèu haver deixada dormir ¿fa? N'ha feta molta, anit, de calor.

EUGENIA

Tinch tantes coses al cap... (*Pausa*).

TUYES

No s'hi amoini, si me vol creure.

EUGENIA

¿Còm s'ho farà la pobra gent de per aquí, si jo'ls abandono?

TUYES

No'ls abandoni.

EUGENIA

Y l'avi ¿què farà sense mí, ara que ja ha perdut del tot la vista?

TUYES

Això si que no ho sé, senyoreta.

EUGENIA

Se morirà, l'avi, n'estich segura.

TUYES

Tot poria ser. Els anys hi son y, a la seva joventut, va malgastar molta vida don Fidel...

EUGENIA

(*ab certa intenció indulgent:*)

Si, si, Tuyes, ja ho sé... ¡Tot ho sé!... L'altre dia, plorant, ell mateix va explicar-m'ho com si jo fos el seu confessor (*Pausa. Guaitantla fixament:*) Era hermós ¿oy? l'avi, quan era jove...

TUYES (*confosa*)

¿Per què m'ho diu això, senyoreta?

EUGENIA (*com penedida*)

No, per rès...

TUYES

(a punt de plorar y com si anés
a agenollarse)

¡Perdó, senyoreta!

EUGENIA (detenintla:)

¡Y ara! ¿Perdó de què?

TUYES

(com si sentís necessitat de desfogarse)

La seva mamà, que al cel sía, va perdonar-me... Era una santa la seva mamà... Y vostè tabé ho es. Y no hi ha com els sants, per ferse càrrech de les culpes dels pecadors... Dòs fassis càrrech de la meva...

EUGENIA (violentada)

Deixèu... Deixèu...

TUYES

Ja he comensat ara, senyoreta... Y jo li vuy dir que no ho era una mala dona.. Emprò ¡vaig pecar! Y tota una vida de penediment no ha esborrat la vergonya del meu cor.. ¡Senyoretal ¡siga bona com ho va ser la seva mamà!

EUGENIA (bondadosa)

No seguiu, Tuyes...

TUYES

Si, senyoreta... Me cal desfogarme... Y ja feya díes que la esperava una ocasió de trobarnos a soles... ¿Se creu que no li llegía els pensaments, avegades?.. ¿Se pensa que no l'he tingut mil cops l'intent de llensarme als seus peus, demanantli la caritat que un día vaig demanar a la seva mamà?

EUGENIA (adolorida)

Callèu... Callèu...

TUYES

(tornant altre cop a ajupirse)

Déiximels besar els seus peus, que no saben altre camí que'l de la caritat...

EUGENIA *(privantli l'acció:)*

¡Aixequevos!

TUYES *(besantli les mans:)*

Déiximeles besar aquestas mans, que no saben fer altra cosa que escampar el be...

EUGENIA

(obligantla a redressarse:)

Beseume'l front, si per cas.

TUYES *(besantla)*

¡Oh, grans mercès, senyoreta!

EUGENIA *(abrassantla)*

¡Pobra dona!

TUYES

¡Que'n té de bondat! Y ¡còm sab encomanarla a tot lo que la enronda!... ¡Santa!

EUGENIA

No, Tuyes... Això nó.

TUYES

Si, si. Perque només els sants poden fer miracles. Y miri vostè quin un n'acaba de fer! *(Y li senyala una porta de la dreta, per la que avensa Fortunat, guiant a Don Fidel, Y totes dues se'ls contemplen embadalides).*

* * *

FORTUNAT

Per aquí, sogre.

EUGENIA

(corrent a abraçarlos y petonejarlos)

¡Que estich contenta!

(*La Tuyes se'n va per la esquerra, según terme, mentres les altres figures s'acostan a la taula, ocupant cada un dels homes una de les cadires de brassos. Eugenia aboca llet y cafè a les taces, però ningú tasta rès*).

DON FIDEL (*al ser assegut*:)

¿Estem sols els de casa?

EUGENIA

Si, avi.

DON FIDEL

Donchs, aprofitemho. ¿Què penseu fer? (*Pausa*).

FORTUNAT

Respòn tu, filla.

EUGENIA

Tu, primer.

FORTUNAT

No, has de ser tu.

EUGENIA

Jo dech obeir al meu pare.

FORTUNAT

Res d'obediencia. Llibertat, llibertat absoluta. (*Pausa. Ab resolució*:) D'avuy en quinze m'embarco. Pots venir o deixar de venir. ¡Triar!

EUGENIA

Papà: jo t'estimo... Jo t'estimo, avi. (*Ab emoció*) No m'obliguèu a una tría tan dolorosa. Digueume; «fes això» Y lo que'm diguèu, ho faré a ulls cluchs, sense pensarmhi gota. Però, obligarme a triar, no ho feu, perque no puch... ¡no puch!

FORTUNAT

(*ab molta tristesa, a Don Fidel*)

¡Me l'heu ben presa!

EUGENIA (*suplicant*)

Papà...

FORTUNAT

¡Prou que ho veig que, si te'n vens ab mi, deixaràs el cor entre aquestes parets!

EUGENIA

No, papà. Tot, nó, perque t'estimo. Y si me'n vaig ab tu, deixaré un tros de cor aquí, y si te n'arribessis a anar sol, un tros de cor te seguiria allà hont anessis.

FORTUNAT (*ab tranquilitat aparent*)

He passat mitja vida anyorantme. Ja hi estich fet... Me'n tornaré a viure sol. (*Pausa. Ab amargor*) Però ¿còm ho faré, ara que ja t'he conegut? (*Nova pausa. A. D. Fidel, ab aire acusador*): Jo, tenint una sola filla, me'n veig privat per vos, que teniu sanch de la vostra per tota la comarca.

EUGENIA

¡Calla, papà!

FORTUNAT

No puch. ¡Y ja ets prou gran per saberho tot!

EUGENIA (*molt amargada*)

¡Si ja ho sé!

FORTUNAT

¡Y dubtes encara!

EUGENIA

(*En veu baixa, senyalant a D. Fidel, que plora en silenci*).

¿No'l veus com abaixa'l cap? ¿No repares com se li escapen les llàgrimes dels ulls sense vista? (*Fortunat gira la cara.*) No ho vols veure ¿oy? ¿Y sabs per què no ho vols veure,

papà? ¡Jo t'ho diré! No ho vols veure perquè, per més dolent que't creguis, ets bo y sabs que t'enterniries. Y tu no't vols [enternir, ab el pecador vensut.

FORTUNAT

Tinch una justícia a fer.

EUGENIA

La revenja no es justícia.

FORTUNAT

Per la seva culpa vaig perdre l'amor de la muller.

EUGENIA

La mamà t'estimava.

FORTUNAT

Però l'autoritat d'ell va pesar més que'l seu amor.

EUGENIA

Papà...

FORTUNAT

¡Sempre ha estat lo mateix! Tothom se torna esclau al voltant d'aquest home. Sols jo l'he resistit. ¡Y'l resistiré! (*Resolt*). D'avuy en quinze m'embarco. Podria usar del meu dret, però no'n vuy usar. Fes lo que vulguis. Te deixo lliura.

EUGENIA (*molt agitada*)

¡Si sabessis el mal que'm fas!

FORTUNAT

¡Si jo tingués paraules per contarte'l que ell m'ha fet!

EUGENIA (*a don Fidel*)

¿Per què no dius res, avi?

DON FIDEL

(*Aixecantse tot d'una pessa y recobrant la fermesa perduda*)

¡Vesten ab el teu parel Soch prou fort per resistir la solitud.

EUGENIA

(*Aixecant la vista enlaire*)

¡Mare meval Inspíram tu, que a tots dos els estimaves com jo.

FORTUNAT

Ella es la que'ns sépara.

EUGENIA

Ella era humil y lo que us separa es la superbia. ¡Donèu el bras a tòrcer!

FORTUNAT

No tinch de dir rès més. Ja sabs la meva voluntat.

EUGENIA

Jo no ho vuy que te'n vagis, que ara ja hi estich feta a anar al cementiri ab tu.

FORTUNAT

Això vol dir que no'm segueixes.

EUGENIA (*plorant ja*)

¡Pobra de mí! (*Y mentres ella sanglota, els dos homes se li acosten, un per cada banda, com si la volguessin consolar*).

DON FIDEL

(*A Fortunat, ab odi*)

¡Ja me l'has feta plorar!

FORTUNAT

(*Sense cap respecte*)

¡Tu'n tens la culpa!

DON FIDEL (*amenassant*)

¡Mira!...

FORTUNAT (*provocador*)

¿Què?

EUGENIA (*serenantse*)

Papà... Avi... Estimeuvos... ¡Estimeumel!... No'n parlèu, ara, daixò . Tu, papà ¿quina pressa tens a anarten? T'u, avi ¿quin punt has de tenir a augmentarli la pressa, tractantlo com a un enemich?

FORTUNAT

Es la darrera vegada que te'n parlo. Quan arribi el día, ja'm diràs lo que hakis resolt. No vuy influir per rès en el teu determini. (*A don Fidel*). Però sí sé que vos tractèu de ferho, aleshores me valdré del meu dret, y, de dèspota a dèspota, guanyaré jo. (*A Eugenia*). Segueix el teu cor, filla.

EUGENIA

Tu no pots saber quantes coses el lliguen. Tu només veus una lluita entre l'avi y tu. Y ¿te sembla que no hi ha cap altra cosa que pugui encaminar les meves resolucions?

FORTUNAT

Dígala, y si es pel teu bé, jo no tindré cap dubte en sacrificarme.

EUGENIA

Es que jo tampoch ho vuy que't sacrificis.

FORTUNAT

No t'entench.

EUGENIA

(*Portantlo una mica apart*)

¿No puch estar enamorada, jo?

DON FIDEL

(Esperat, al heure esment de que parlen baix)

¡Nena!... ¡Nena!... ¿Què li dius a n'aquest home?... ¿Per què li paries baix?... No'm traeixis, nena.

FORTUNAT

(Fent senyal de callar a Eugenia)

No li diguis a n'ell... No'ls sab comprendre'ls amors de l'ànima... Y podé te'l mataría... Calla... Calla... Quan ens trobem sols, nena, quan ens trobem sols... *(Això ho va dihent baix, baixet, tot caminant enrera. fins que ha desaparegut per la dreta, segon terme).*

* * *

DON FIDEL

¿No ho puch saber, jo, lo que us heu dit?

EUGENIA

Ja ho sabràs quan sigui hora.

DON FIDEL

Està bé. *(Y se'n va, com ofès, cap a la dreta, primer terme).*

EUGENIA

¡Avil

DON FIDEL

(Aturantse un moment)

¿Què vols?

EUGENIA

(Anant cap a n'ell)

¡Jo t'estimo! *(L'abrassa).*

DON FIDEL

¡No'm besis!

EUGENIA

¿Per què, avi?

DON FIDEL

(Després d'un dubte)

Per comensarmhi a acostumar.

EUGENIA

¡Si jo no vuy deixarte!

DON FIDEL

Aleshores, no'm besis tampoch, que aquell no pugui dir que t'he enternit.

EUGENIA *(ab intenció:)*¿Qui vols dir, aquell? *(Com si hi atinés).*
¡Ah! vols dir el papà... ¿Veus? ¿per què no'l tractes ab més amor, tu?

DON FIDEL

Perque... perque nó. *(Suaument).* Déixam, déixam anar...

EUGENIA

¿M'estimes avi? *(Don Fidel la besa al front).*
¿No vols que't besi y'm beses tu?... Donchs ¡té! *(Y també'l besa al front, però don Fidel la deixa anar y desapareix d'una revolada, en tant que ella, al ser sola, exclama:)* ¡Jo us amansiré! *(Pausa, després de la qual crida en veu baixa a la Tuyes:)* Tuyes... *(Y la Tuyes compareix).*

* * *

TUYES

¿Què mana, senyoreta?

EUGENIA

¿Ahont es en Julià?

TUYES

Al hort, a fer el ram de cada dia. Va fet aixís el noy. Abans sempre era fora de casa ¿se'n recorda? y ara, no sé quines deries ha agafat, que may surt. Fa més d'una mesada que no ha tocat la escopeta. (*Guaitant cap a fora*). Miri, ara parla ab don Fortunat... S'han fet molt amichs ab el papà de vostè.

EUGENIA

Me convé parlarhi a soles.

TUYES (*esverada*)

¿Per què, senyoreta? ¿Que encara està ab enviarlo a Fransa, don Fidel?

EUGENIA

No tingueu por. Fèumel venir y torbeu al papà.

TUYES

Molt be diu. (*Desapareix per la dreta, según terme, mentres surt per l'altra banda la Tresons pera recullir el servey de taula*).

* * *

TRESONS

¿Que puch treure això, senyoreta?

EUGENIA

Si.

TRESONS

¡Ay mare! si no han tastat lley de res. ¿Per què no han esmorzat, senyoreta?

EUGENIA

No hem tingut gana.

TRESONS

¿Que no's troba bé?

EUGENIA

Si, dòna.

TRESONS

Prengui un glop de llet, senyoreta.

EUGENIA

No siguis pesada.

TRESONS

Me perdoni, emprò jo no ho volria que may estés trista. Y avuy veig que ho està... ¿Que podé està enfadada per allò den Galderich y de mí?

EUGENIA (*ab tendresa*)

¡Pobra Tresons!

TRESONS

¿Fa que si en Galderich se'n va ab el seu papà, me deixarà anar ab vostè?

EUGENIA

Tot s'arranjarà. Estigues tranquila.

TRESONS

Ja tinrem seny ab en Galderich ¿sent, senyoreta?

EUGENIA

Si, dona.

TRESONS

¡No estigui trista! Y si l'amoino, me perdoni. Ho faig pas ab malicia. (*Y se'n va*).

EUGENIA

¡Santa ignocència!

* * *

(Apareix en Julià, portant una gran toya de flors)

JULIÀ

¡Hola, nevodeta macal!

EUGENIA

¡Julià!... ¡Y aral!

JULIÀ

Era una broma. Dispensi. (*Ab certa intimitat*). Y al cap d'avall ¿que dich rès que no sigui? Perque, de maca, be ho sab prou que n'es.

EUGENIA

No'm queixo d'això.

JULIÀ

Donchs... lo altre, m'ha escapat. Y per demanarnhi perdó molt humilment, tinch l'honor d'oferirli aquesta toya. (*Eugenia la pren y la deixa al damunt de la taula, prescindintne*).

EUGENIA

Escolti, Julià.

JULIÀ

¿Aixís tracta les meves flors?

EUGENIA

¡Estich trista, Julià!... Escolti.

JULIÀ

Ja la escolto. Està be.

EUGENIA

Acabem de tenir una escena molt dolorosa ab l'avi y el papà.

JULIÀ

Ara'l senyor Fortunat m'ho estava dient.

EUGENIA (*ab vivesa*)

¿Què li ha dit?

JULIÀ

Oh, lo de cada vegada que's disputen ab el meu p...

EUGENIA (*rebtadora*)

¡Julià!

JULIA

...Ab el meu protector... Diu que no s'han entès, veliaquí, y que li sab greu haver tornat de les Amèriques.

EUGENIA

¿Rès més?

JULIÀ

Rès més.

(*Eugenia respira fort. Pausa*).

EUGENIA

Digui: ¿l'estima molt, vostè, al avi?

JULIÀ

Obligació hi tinch.

EUGENIA

Y si jo segueixo al meu pare, ¿vostè procurarà ferli la vida suau, perque no anyori la meua presència?

JULIÀ

Això fora impossible, Eugenia. La seva presència, aquí, la anyoraria tothom, si arribés el cas que diu... ¡Si comensaria per anyorarla jo!

EUGENIA (*ab afecte*)

¿De debò, Julià?

JULIÀ

¿Que no ha notat com la venera tota la comarca? ¿Que no s'ha adonat, quan va per un camí, de que tothom procura toparse ab vostè, no més pel gust de dirli bon día o bones tardes?... Es mala comparansa, miri, emprò ni quan ve el Bisbe tenen tanta pressa els pagesos y pageses a besarli l'anell com a desitjarli salut a vostè, quan va per entre els camps y hortes. Jo estich que, per aquets volts, no's trobaria una persona que per vostè no estés disposada a donar la vida.

EUGENIA

No tant... No tant...

JULIÀ

Y tenen rahó... ¡això va de banda!... perque veuen en vostè la continuadora de dama Narcisa, que a tants d'ells els havia fet de mare... ¿Quína es la necessitat a que ella en vida y vostè d'ensà de la seva mort no hagin acudit?... ¿A quína casa hi ha hagut fam?... ¿Quíns malalts han mancat de metge y medecines?... ¿Quína desgracia no ha tingut consol?... Jo mateix, Eugenia, ¿ahont l'hauria trobat aquell amor de germana gran que'm duya la mare de vostè, fent de la meva desgracia una sort? (*Eugenia va a interrompre.*) Déixim parlar, Eugenia... Som sols y no cal dissimularho lo que tots sabem... Vostè mateixa ¿per que'ls mira com una gran familia als habitants de per aquí? Per que, en part, ho son. (*Confidencial:*) ¿Quàntes cases trobaríem, dues hores a la rodona, ahont no corrés la nostra sanch?... ¿Y ara ho deixaria vostè, tot això? (*Exaltantse:*) ¿Quín dret hi té'l seu pare a pèndrensla?

EUGENIA

¡Julià!

JULIÀ

¿No ha passat divuit anys sense anyorar la filla?

EUGENIA

No remoguem aquestes coses, Julià. El papà no va ser culpable. Y potser, enfondint, hauríem d'acusar al avi. Y ni al un ni al altre's podem judicar.

JULIÀ

M'he exaltat un moment. Perdoni. La por de pèrdrela m'ha fet sortir de mare. (*Apassionant-se*). Perque jo no ho vuy, Eugenia, que se'n vagi. Jo la necessito la seva presencia, perque jo...

EUGENIA (*ambiossa*)

¿Què?... ¡Parli!

JULIÀ

(*Després de fregarse'ls ulls*)

No... Rès... Somiava .. Devegades no sé lo que'm dich. Y es que d'un quant temps ensà, encara que fassi'l posat alegre, soch trist per dins. (*Pausa*). Si he dit una paraula més enllà de l'altra, dónguila per no dita y perdónim. Emprò ¡no se'n vagi!

EUGENIA

(*Ab molta emoció*)

¿Per què'm parla d'aquesta manera que may m'hi havia parlat? Y, ja que m'hi parla, ¿per què no diu tot lo que sent?

JULIÀ (*bleixant fort*)

Perque, tal vegada, no hi tinch cap dret a dirho... Jo no soch cap home dolent, Eugenia... Una mica aixalabrat, avegades, potser sí que ho soch. Y si faig mal, després me'n penedeixo. Emprò, al costat de vostè, me

sento l'ànima més gran cada día... ¡No se'n vagi!

EUGENIA

¿Per què, Julià?

JULIÀ

Perque a mi'm cal sentir-la aprop meu... Me cal bleixar el mateix aire... Me cal el seu exemple de fortlesa per resistirho tot...

EUGENIA

(*Quasi plorosa*)

¿Jo fortè? No, Julià.

JULIÀ

Sí, sí... Forta per la bondat, forta per l'hermosura, forta per...

EUGENIA

(*Somrient entre llàgrimes*)

Digui... ¡Digui!...

JULIÀ (*reprenentse*)

No, no... Jo no hi tinch cap dret, Vàgisen ab el seu papà. Ell es rich y el benestar que li dongui no li deixarà anyorar el d'aquí. (*Ab tristesa*). Y potser, allà, vostè trobi un amor digne de les seves virtuts.

EUGENIA

Impossible.

JULIÀ

Jo no'm mouré d'aquí tant com visqui ell... ¡el meu pare!

EUGENIA

Julià...

JULIÀ

Si no ho dich ab mal intent... Si l'estimo al meu pare... ¡Si l'única recansa que tinch es

saber que ho es y no poderlin dir! (*La veu se li ha fet tremolosa com si anés a plorar*).

EUGENIA

¡Pobre Julià! (*Pausa curta. Guaitantlo fixament*). ¿Que plora?

JULIÀ

(*Ab la veu nuada*)

No... ¿Per què ploraria?

EUGENIA

Es que jo no ho vuy que plori, porque jo...

JULIÀ

Vàgissen ab el seu pare, Eugenia. Després, quan el meu y la mare faltin, jo deixaré aquesta casa y vostè podrà tornar a disfrutar dels bens que li pertoquen... Me n'aniré lluny, ben lluny...

EUGENIA

No, que vostè també hi té dret a estarse aquí.

JULIÀ

¡Tants n'hi ha que n'hi tindrien!

EUGENIA

(*Tapantli la boca ab la mà*)

Calli...

JULIÀ

(*Besantli la mà sobtadament*)

¡Eugenia! (*Però's reprèn desseguit y diu, molt emocionat:*)

¡Perdó! (*Y se'n va d'una revolada per l'esquerra*).

EUGENIA

(*Com si anés a seguirlo*)

¡Julià! ¿Per què fuig? (*Però resta plantada a*

mitg camí. Després, se deixa caure en una cadira y diu, plorant y rient a la vegada:) Ha plorat... ¡Si que ha plorat! (*Arriba en Fortunat per la dreta, segon terme*).

* * *

FORTUNAT

Hi ha el pare y el germà de la Tresons, que demanen per tu. (*Adonantse del estat de Eugenia*). Però ¿què tens, nena?... Tu has plorat... ¡Tu plores, encara!... ¿Per què plores?

EUGENIA

¡Oh, papà meu!... ¡M'estima!

FORTUNAT

¿Quí? (*Però Eugenia'l deixa sense resposta al veure que apareix el vell Aniol, pare de la Tresons, portant a la mà la barretina, que després se posa plegada al muscle. Al seu darrera hi va en Quelich, que es el seu fill*).

* * *

ANIOL

Deu hi sía... ¿Ho passa be, senyoreta?

EUGENIA

Be ¿y vos, Aniol?

ANIOL

Com aquell... ¡Còn a una casa s'hi afica la mala sort!...

EUGENIA

Ja m'ha dit la Tresons que teniu a la gran malalta.

QUELICH

(Que parla ab veu fosca)

Sí, senyoreta. Y d'un mal que la durà a la mort, si vostè no ho adoba.

EUGENIA

¿Què vols dir, Quelich?

QUELICH

Oh, sé pas si me sabré explicar al davant del seu pare. Me fa massa de respecte.

FORTUNAT

(Ab naturalitat)

Està be. Ja me'n vaig.

QUELICH

Me perdoni, perxò. Emprò la senyoreta ve a ser una mica la mare de tot el poble ¿me comprèn, don Fortunat? y un hom no té cap paor de confessarse ab la senyoreta.

FORTUNAT

Feu, feu. ¡Això ray! *(Y se'n va)*.

ANIOL

Y dissimuli ¿sent?

(Pausa)

EUGENIA

Donchs ¿quin mal vos ha agafat la noya?

ANIOL

(Rompen en plors)

Un mal que la matarà a n'ella y'm matarà a mi.

EUGENIA *(consolantlo)*

Calmeuvos, home, ¡Apa! no siguèu criatura,

vos també... La farem visitar pel metge y tot s'apanyarà ¿sentiu?

QUELICH

Hi porà pas fer rès el senyor doctor. Vostè es l'única persona que ho poria apedassar.

EUGENIA

Donchs, expliqueuvos, perque encara no us he entès d'una paraula.

ANIOL

Vostè es una santa y per això no'ns entèn.

QUELICH

Y le pijor es que un hom no sab com ferho per espressarse mellor sense mancarli al respecte. Perque'l mal de la gran es d'aquells que parlarne esgarrifa.

EUGENIA

Y ¿jo podria curarlo?

ANIOL

Vostè mateixa nó, emprò'ns poria donar un camí per ferla parlar. Perque ella està boca-closa y na li podem fer dir rès de cap de les maneres.

QUELICH

Y a mi me venen intencions de matarla de un cop de pal, còn la veig tan tossuda ¡que prou que s'ho mereix, la gran desvergonyida!

ANIOL

A casa may ningú hi havia caigut en cap baixesa. Y ha de ser ella, ¡ja gran!, ¡la nina dels meus ulls, qui'm fassi abaixar la cara de vergonya!... (*Torna a plorar*). ¡Si la de casa ressucités! ¡Còm tornaria a morirsel!

EUGENIA

(*Entenentho tot*)

Be, no us desesperèu aixís, home.

ANIOL

¡Deshonrar els meus cabells blancs, ella, que hauria d'haver donat l'exemple a les seves germanes! ¡Trist y miserable de mí! (*Y s'agafa la testa ab desesperació*).

QUELICH

Vingui a casa, senyoreta. Si vostè li demana, ella parlarà y sabrem el nom del que'n té la culpa. Y allavores, li farem complir la obligació. (*Ab molta seguretat*). Y si s'hi nega ¡el mataré!

EUGENIA

No diguis això, Quelich.

QUELICH

Vergonya per vergonya, val més passarla a presiri que un hom la pot amargar mellor.

ANIOL

Sí, senyoreta. el noy té rahó. A presiri, al cap d'avall, ún no hi troba ningú que'l conegues de persona honrada. Emprò no serà ell el que vagi a presiri, que vuy ser jo. Jo vuy matarlo, al lladre, si no fa lo que ha de fer. Y a n'ella tabé la vuy matar.

EUGENIA

Prenentho aixís, jo no podré ajudarvos.

ANIOL

¡Pobres de nosaltres!

QUELICH

Be, pare, no us despacientèu. Podé té rahó, la senyoreta. Les coses, de primer antuvi, se proba de conjuminarles de be a be. Y ara lo que cal, es amagar la tara. (*Pausa*). Vostè vindrà ¿fa, senyoreta?

EUGENIA

Sí, vindré... Y la treurem una temporada del poble...

ANIOL (*ab tristesa*)

Es que, ara com ara, ja no hi som a temps. Anit, cap a les dues... (*El plor no'l deixa acabar.*)

EUGENIA

Y la noya mitjana ¿ahont la teniu?

ANIOL

Es a vila, a passar una quinzena a càla meva germana.

EUGENIA

Y ¿no'n sab rès?

ANIOL

¡Gracies a Deu! Emprò, còn torni...

EUGENIA

¿Que'n té per molt?

QUELICH

Dotze dies. (*Pausa.*)

EUGENIA

Està be. Torneusen a casa y, sobretot, no us exaltèu. Y procurèu tenir caritat ab la pobra malalta. ¡Caritat, sempre caritat ab els caiguts!... Lo demés, deixeuho a la meva mà. Jo faré que m'ho digui tot y, després, ja proveirem.

ANIOL (*prenentli la mà pera besarla*)

Grans mercès, grans mercès, senyoreta.

QUELICH

Vinrà aviat ¿fa?

EUGENIA

Tan aviat com pugui. (*Els acompanya fins a la porta y, al recular, se troba cara a cara ab la Tresons, que surt per l'altra banda, según terme.*)

* * *

TRESONS

Senyoreta.... ¿Què tenia 'l pare, que m'ha semblat com si plorés? ¿Per què no ha entrat a veurem el pare?

EUGENIA

Tenia pressa per tornar a casa.

TRESONS (*alarmada*)

¿Que està més mala, la gran?

EUGENIA

No. Ja va per be.

TRESONS

Y ¿no la puch anar a veure, jo? (*Eugenia fa signe negatiu.*) ¿Per què, senyoreta? (*Plora.*)
¡Ay bon Deu, que la meva germana està malalta de mort y no m'ho volen dir!

EUGENIA

(*Ab autoritat però també ab tendresa*)

Vaja, prou. ¿Còm se t'han de dir a tu les coses?

TRESONS

No ho sé, senyoreta, emprò estich tota espantada.

EUGENIA

Donchs, no ho estiguis.

TEESONS

Com vostè vulgui, senyoreta. (*Pausa.*)

EUGENIA

¿Quants anys tens ara?

TRESONS

Desevuyt.

EUGENIA

Y ¿te sembla que ja fores bona per dur una casa?

TRESONS

Conto que sí.

EUGENIA

¿T'agradaria pendre estat?

TRESONS

¿Còm deya? (*Pausa. Apareix en Galderich sense que'l vegir.*)

* * *

EUGENIA.

Respòn: ¿t'agradaria casarte aviat? *En Galderich fa'l cap viu.*

TRESONS

Veurà... ¿Què sab una? (*Abaixa 'ls ulls*) Segons qui fos el nuvi. (*Petita pausa. De sobte:*) ¡Ab en Galderich, sí!

GALDERICH

¡Coix que estich content!

TRESONS (*avergonyida*)

¡No s'hi val! Sempre surt a l'impensada aquet.

EUGENIA

Acòstat, Galderich.

GALDERICH

¿Què me vol, senyoreta?

EUGENIA

Tu la estimes a la Tresons ¿eh?

GALDERICH (*ponderatiu*)

¡Coix!

EUGENIA

Y ¿t'agradaria per muller?

GALDERICH (*igual to*)

¡Recoix! . .

EUGENIA

Això no es respondre.

GALDERICH

Be, ja veurà: recoix vol dir que si ¿me compren?

EUGENIA

Donchs jo'n parlaré ab l'avi y miraré que't dongui terres a menar y casa per viure.

GALDERICH

¿Y no haurem d'anar a les Amèriques?

EUGENIA

No.

TRESONS

¿Y vostè?

EUGENIA

Jo... ¿qui sab? Però, abans no me n'anés, ja us deixaria acomodats.

GALDERICH

Molt be diu. (*Va per retirar-se, però's repensa.*) Me perdoni, senyoreta... ¿Marxarà molt aviat, si per decàs?

TRESONS

¡Es més preguntaire aquet!... Deixa fer a la senyoreta, que sab més que tu. (*Surt Julià per l'esquerra, primer terme. Galderich se'n va.*)EUGENIA (*baix a Tresons*)Déixam. (*Tresons obeeix*).

JULIÀ

¿Me perdonar?

EUGENIA

¿De què?

JULIÀ

De lo de suara.

EUGENIA

No'n parlem d'allò. Ara's tracta de fer una una bona obra, ¿Vol ajudarmhi vostè?

JULIÀ

¿Per què nó, si puch?

EUGENIA

Donchs aquesta tarde m'acompanyarà als Cortalets. Però no ho ha de saber ningú, fora nosaltres dos.

JULIÀ (*confós*)

¿Als Cortalets, diu?... ¿A què ferhi?

EUGENIA

Passen coses molt tristes a càl Aniol. Ja'n parlarem pel camí... Desseguit d'haver dinat, quan l'avi y el pare siguin a fer la mitgdiada, sortirem per la banda del hort... ¿Quan hi podem estar entre anar y venir?

JULIÀ

Es un camí molt cansat, per vostè.

EUGENIA

Tant se val. He promès anarhi y no hi ha més remey.

JULIÀ

Jo ho deya perque, si fos de vostè, no m'hi

arriscaria pas. ¡Han passat tantes coses a la reblincola del Isart mort!

EUGENIA

¿Quina por puch tenir, anant ab vostè?

JULIÀ (*acorralat*)

Es que jo... no puch acompanyarla.

EUGENIA (*clavantli la vista*)

¿Per què?

JULIÀ

Perque... no puch.

EUGENIA (*ab un gran crit, com de reny*)

¡Julià! ¿Què es això

JULIÀ (*reculant confós y avergonyit*)

Perdó... No puch... ¡Perdó! Y desapareix, a l'hora que arriba Fortunat, atret pel crit de la seva filla.

* * *

FORTUNAT

¿Què tens, filla?

EUGENIA, (*abrassantshi exaltada*)

¡Papà! ¡Papà mèu! (*De sobte*) ¡Anemsem!
¡Fugim, papà!... Demà mateix... ¡Avuy si vols!... ¡Ara!.. ¡Quina vergonya!

FORTUNAT

Calma, nena, calma... ¿Què t'ha passat?
¿Què t'han fet? ¿Quí'n té la culpa d'aquestes llàgrimes?

EUGENIA

¡No'm preguntis rès!... ¡No vulguis saber

rès! Anemsem totseguit, totseguit. No'ns hi estém més a n'aquesta casa, que nomes s'hi bleixa farum de pecat... ¡Fugim, fugim!

TUYES (*sortint esverada*)

¿Que té la senyoreta?

EUGENIA

(*En veu relativament baixa*)

Anem... No hi puch parlar ab aquesta dona... ¡Quin fàstich me fa tot!

FORTUNAT

Pòsat sobre tu... Estàs exaltada...

EUGENIA

Tenies tota la rahó, papà meu. Hem de fugirne d'aquet casal.

TRESONS (*que també surt*)

No se'n vagi, senyoreta... ¡No ho volem que se'n vagi! (*Plora.*)

GALDERICH (*apareguent a la porta*)

¡No... no ho volém, senyoreta!

EUGENIA

¡Anem!... ¡Anèm! *Y ja estàn a punt de desaparèixer, quan ve Don Fidel, rígit, caminant ab seguretat cap a una cadira que no veu, mentres Eugenia y Fortunet criden quasi a l'hora*

FORTUNAT Y EUGENIA

¡Adeussiau! *Però, de sobte, entre les lamentacions de tots, la Eugènia recula cap al seu avi.*

EUGENIA

¡Avi!...

FORTUNAT

¿Què fas, filla?

EUGENIA

*Parlant ab tendresa y desviant a D. Fidel de la
cadira hont ha topat, fentla caure*

¿No veus que l'avi anava a caure? Y el guia
cap a la cadira de brassos.

TELÓ

TERCER ACTE

ENCARA som allà mateix.—La tarda cau

(Entra la Eugenia, tot treyentse'l capell de camp, seguida de la Tresons y en Galderich, un a cada banda).

TRESONS

¡Díguimho, senyoreta!

EUGENIA

Però ¿què es lo que vols que't digui?

TRESONS

Com està la gran de casa: rès més.

EUGENIA

¿Què vols que sàpiga, jo? No l'he vista.

TRESONS

¡Que sil... Ay, me perdoni.

EUGENIA

No'n sé rès aquesta tarda dels Cortalets.

GALDERICH

¿No?... Si que es estrany que no hi hagi acabat d'arribar.

EUGENIA

¿Per què ho dius això?

GALDERICH

Oh, per rès. Emprò, com que la som vista que tirava per la dreta del riberal...

EUGENIA

Això d'espiar cap ahont van les persones, no està be.

GALDERICH (*confós*)

No, l'he pas espiada.

TRESONS (*ràpida*)

Rènyim a mi, senyoreta. He estat jo que li som demanat d'espiarla, perque estich tota trista y me fa estrany que encara no me deixin veure la meva germana. Y a vegades me sembla y tot que deü ser morta y no m'ho volen dir. (*Mitg plorosa*). ¡Díguimho, senyoreta!

EUGENIA

Estigues tranquila. Potser no trigaràs gaire a poderla veure aquí. Tal vegada demà... o demà-passat...

TRESONS

¿No m'enganya?

EUGENIA

No.

TRESONS

Grans mercès, senyoreta. (*Petita pausa*).

GALDERICH (*després d'un dubte*)

Y d'allò altre ¿què hi ha?

EUGENIA

¿De què?

GALDERICH

D'allò altre. (*Tresons abaixa el cap avergonyida y juga ab el corn del devantal*).

EUGENIA

Y ¿què es allò altre?

TRESONS (*com parlant sola*)

¡Es més atrevit aquet!

GALDERICH

Vuy dir d'allò... ¡coix!... no sé com dirho...
D'allò d'aquesta y de mi, vatja.

TRESONS

¡Ja has hagut de dirho!... ¿No veus que no
està per rès la senyoreta?... Ab el tràngol de
marxar demà...

GALDERICH

¿Es de debó, senyoreta, que demà marxa?

EUGENIA

De debó.

GALDERICH (*malhumorat*)

¡Malietsiga! ¡Ves perque ha de marxar! Soch
més desgraciat, ¡coix!... Ara que ja'm tenia'l
casori coll avall ¡té! la senyoreta se'n refreda.

EUGENIA

Ja tindreu temps d'estimarvos. Y quan jo
sigui fora, preguèu per mi, que potser ho ne-
cessito més que vosaltres... ¿Ho farèu?

TRESONS

Jo si.

GALDERICH

Y jo tabé. Y si'ns cassésim ab la Tresons,
fins y tot fariem pregar per vostè als nostres
fill, ¡ja veu!

EUGENIA

Està be... Y ara, deixeu-me: necesito estar
sola.

GALDERICH

¡Tingui compassió de nosaltres!

TRESONS

¿Què farem si vostè ens abandona?

EUGENIA

Ja'n parlarem més tart.

GALDERICH

Més tart podé ja no hi serem a temps.

EUGENIA

¿No veyeu que estich trista ara?

TRESONS

Això: ¿no veus que està trista, home?

GALDERICH

Es lo que me fa rabia ¡coix! Y si jo sabés que donant sanch de la meva havia de tornarli l'alegría, poch que m'hi pensaría gens ni gota ni pols a donarla.

TRESONS

Ni jo tapoch, veyes.

EUGENIA (*evasivament*)

Gracies... Gracies...

GALDERICH

Díguim qui té la culpa de les seves tristeses ¡y el mato!

TRESONS

Díguli ¡y el mata! Perque aquet es molt valent.

EUGENIA

No vuy que les diguèu aquestes coses.

GALDERICH

Es un parlar ¿entén, senyoreta? Y al cap d'avall podé me convindría matar algú, perque aixís me materien a mi ..

TRESONS

(Interrompentlo esperada)

¡Ay nó, tu! ¡Això nó!

GALDERICH

(Ab sentiment)

¿Quí'm ploraria a mi, fora de tu?

TRESONS

Jo no poria pas plorarte... perquè me moriria al teu darrera.

GALDERICH

¿De debó, Tresons?

TRESONS

Ben de debó, Galderich. *(Eugenia somriu amargament)*.GALDERICH *(a Eugenia)*

¡No'ns abandoni!

TRESONS

¡No'ns desampari! *(Petita pausa)*. Vostè es la meva mare...

GALDERICH

Vostè es tota la meva familia... *(Pausa)*.

EUGENIA

No'n tens tu de familia ¿eh, Galderich?

GALDERICH *(ab tristesa)*¡Prou que ho sab que soch bordet! *(Petita pausa)*. Crech que me varen dur de la banda de Fransa...

EUGENIA

(Com si fes memoria)

Té rahó... Ara'm sembla que alguna vegada ho he sentit dir. Era una nit molt freda ¿nó?

TRESONS

El pare me contava, un día, que tot era blanch de neu... Perque ailavors el pare s'estava aquí, com ara aquet. Y la mare, que al cel sia, tabé s'hi estava, com ara jo. Y ¡miri quina cosa! la mamà de vostè va conjuminar el casori. ¡Ves com venen les sorts de les persones en aquesta vida!

EUGENIA

Crech que era abans de sopar, quan se varen sentir uns truchs a la porta.

TRESONS

Sí, a la porta forana... «¿Qui hi ha?» va dir l'avi de vostè. Y una veu tota fosca va respondre nit enllà...

EUGENIA

(Somrient d'una manara enigmàtica y com si seguís la relació)

«¡Una criatura que demana l'aigua del Sant Batisme!» Es això ¿eh?

TRESONS

¡Jústala! Y aleshores la meva mare va baixar a trenca-nou-de-coll y va obrir la porta forana y's va trobar en una panera tota blanca, com la neu que hi havia al defora... Y ¿sab què hi havia dintre de la panera? Dòs, hi havia un infant tot morat de fret, que plorava y se rosegava'ls punys.

GALDERICH

¡Era jo!... Y l'avi de vostè volia portarme a la borderia. Emprò la seva mamà, dona Narcisa, no ho va voler. Y al endemà, ella mateixa me va dur a la iglesia y me va ser padrina y tot. Y el senyor Domer difunt me va ser padrí... Y no'n vaig ser de bort, senyoreta, perque's va tirar bateig com si hagués nat un príncep... «¡Es viu, es viu!» diu que cridava

la mainada tot recullint atmetlles y avellanes y pomes y tota mena de llaminadures (*Ab molta tristesa*). ¡Y tant de bo que no ho hagués estat de viul! ¡Y tant de bo que m'hagués mort per comptes de la padrina, que podé ara me poria casar ab la Tresons!

TRESONS

¿Si t'haguéssis mort te pories casar ab mi?

GALDERICH

Era un dir, dona. Emprò, si la padrina visqués ¡ben segur!

EUGENIA

Donèu temps al temps, que tot s'arranjarà.

GALDERICH

¿Sí, senyoreta?

TRESONS

¿De debó?

EUGENIA

Aneusen, que s'acosta l'avi.

TRESONS

Justament m'ha dit que l'esperés perque l'acompanyi no sé ahont.

EUGENIA

Aixís, fes lo que t'ha dit. (*Y ella se'n va per la esquerra, primer terme, mentres ve don Fidel per la dreta. Ha perdut ja tota esperansa de recobrar la vista y camina palpant a terra ab un basté. No es ja l'home enèrgich d'abans*).

* * *

DON FIDEL

¡Tresons!

TRESONS

¿Què mana?

DON FIDEL

¡Anem!

(*La Tresons se li acosta y ell li posa la mà a l'espatlla, sortint en tal forma. En Galderich, de puntetes, va al costat de la Tresons fentli postures.*)

Curtis moments de soletat y de quietut. De sobte se senten ressonar a l'esquerra les veus de la Tuyes y en Julià, que surten per aquella banda, anant ell al davant y seguintlo ella en actitud de volerlo persuadir d'alguna cosa.)

* * *

JULIÀ

No us canseu mare... Vos dich que no'n treurèu res.

TUYES

¡Dígam què es, home, lo que't fa estar tan trist!

JULIÀ (*evasivament:*)

Si ni jo mateix ho sé, dona.

TUYES

¿Es per la pubilla que estàs concirós?

JULIÀ (*per dir quelcom:*)

Si, vatja. ¿Estèu contenta?

TUYES

Te fa pena que marxi ¿fa?

JULIÀ

¿Ho creyèu, vos, que marxi?

TUYES

¿Y dós?

JULIÀ

No ho creguèu, mare. La pubilla no's pot

moure d'aquí. O sino, reparèu que sempre que ha estat a punt, ha trobat a darrera hora un lligam que la retenfa.

TUYES

Aquesta vegada la veig resolta. Y estich certa de que'ns deixarà. (*Pausa*).

JULIÀ

Escoltèu, mare. ¿Y si fos jo qui se n'anés a l'altra banda de la terra?

TUYES

¡Y ara! ¿Quín pensament t'ha vingut?

JULIÀ

La pubilla no se'n pot moure d'aquí. Y jo no hi puch estar, senthi ella.

TUYES

La pubilla es una santa y se sab fer càrrech de tot.

JULIA

Pas de certes coses, mare... ¿No heu vist com me tracta d'alguns dies ensà? ¿No heu notat que sembla tenir por de mí? Dòs es que'n té, mare. Y fa bé de tenirne, perque jo he estat un mal home. Li he fet molt mal, jo, a la pubilla.

TUYES

No t'entenç.

JULIÀ

Perque no sabèu moltes coses.

TUYES

Jo lo que sé, es que't veig trist y que no'n vols dir la causa a la teva mare. (*Pausa. De sobte, en veu baixa, prenent un bras de Julià:*) Escolta, fill... ¿No n'estaríes pas enamorat de la pubilla?

JULIÀ

(*després d'un dubte, ab seguretat:*)

Nó.

TUYES

Dòs ¿per què vols fugir?

JULIA (*adolorit:*)

No'm pregunteu res, mare. No les arribariau a entendre totes les coses que'm bullen pel cap... No ho sabriau veure com se pot ser dolent y desgraciat, estimar sense desitg, desitjar sense amor y sentir al damunt el pès de dos remordiments que's barallen y's capbussen, esvalotant el cor y l'esperit... ¡Pobre de mí, que he fet desventurats als altres, fentmhi a mi mateix!

TUYES

Com més va, més me costa d'enténdret.

JULIÀ

Ja vindrà l'hora d'aclarirse tot. Y que no pot ser lluny... Demà la pubilla marxa... o diu que marxa, es igual...

TUYES

¿Y què?

JULIÀ

Que abans de poch han de passar coses noves aquí. El cor m'ho anuncia.

TUYES

No m'espantis, noy.

JULIÀ

Tampoch es cosa d'espantarse, al cap d'avall
(*Surt per la dreta en Galderich.*)

* * *

GALDERICH

Escolteu, Tuyes. (*Per Julià:*) Ay, me perdoni. Pensava que la Tuyes estava sola. Emprò, tant se val, per lo que li tinch de dir. Encara millor.

TUYES

¿Què vols?

GALDERICH

Oh, coix, ni jo mateix ho sé lo que vuy. Es dir ¡prou que ho sé!... Sé que volria casarme ab la Tresons ¿me comprenèu, Tuyes? Y com que la pubilla ens ho arranjava tot y ara sembla que n'estigui refredada... (*Pausa.*) Digueu, Tuyes: ¿ho creyeu, vos, que demà marxa la pubilla?

TUYES

Aixís ho diuen.

GALDERICH

¡Soch més desgraciat, coix!... Tan bé que tot anava y ara ¡té! espera fins a qui sab cón. ¡Ves per què ha d'anarsen la pubilla!... Si sabs qui'n tè la culpa, el matava. (*A Julià, acostantshi:*) ¡Encara que fos vostè!

JULIÀ (*revifantse:*)

¿Què vol dir això?

GALDERICH

(*sense deixar de guaitarlo ab fixesa:*)

Res. Era un parlar.

JULIÀ

Dòs, una altra vegada veshi ab més compte, perque te'n podries penedir.

GALDERICH (*agressiu*)

Això ho veuríem ¿sent?

JULIÀ (*aixecant el puny*)

¡Miral...

TUYES (*esverada*)

¿Què fas, noy?

GALDERICH (*irat*)

¡Apa, descarreguil! (*Resten sospesos un moment, guaitantse ab rabia com si s'anessin a abrahonar.*)

JULIÀ

Te deixo per lo que ets.

GALDERICH

¿Què soch jo? ¡Tant com vostè soch! Y, no'm fassi parlar. (*Exaltantse de sobte*). Y ara soch jo que descarregaré, si vostè no comensa. (*Se li tira al damunt y forsegen un curt instant*)

TUYES (*ab un crit*)

¡Assistencia!

(*Apairex Eugenia per la esquerra*)

* * *

EUGENIA

¿Què es això? (*En Julià y en Galderich se deixen anar, com avergonyits*).

GALDERICH (*pantejant*)

Me perdoni, senyoreta.

EUGENIA

Ves a la teva feina.

GALDERICH

Molt bé diu; emprò, me perdoni

EUGENIA

Per aquesta vegada, només. El dia que hi tornessis...

GALDERICH (*content*)

¿Que no marxa demà?

EUGENIA (*confosa*)

Ves, ves. Y vos també, Tuyes... Deixeume.

(*Juliá va per retirar-se*).

Nó, vostè nó. Hem de parlar.

(*Se'n van la Tuyes y en Galderich*)

* * *

(*Un instant de silenci violent*)

JULIÁ (*en veu baixa*)

¿Què vol de mí? ¿Què pot voler de mí?

EUGENIA (*ab serenitat*)

Que compleixi la seva obligació.

JULIÁ

Y ¿quina es la meva obligació, si jo mateix no ho sé?... ¡Perdónim, Eugenia!

EUGENIA

No soch jo qui'l té de perdonar. Es una altra. Y vostè 'l té a la seva mà el perdó. Compleixi com un home. (*Pausa.*) Allà, als Cortalets, plora una fadrina. Jo ho he vist com plorava. Y aquesta tarde mateixa he plorat ab ella y el meu plor l'ha consolada a estones. Però després ha tornat a plorar y les llàgrimes li han caigut alguns cops fins a la font de vida que xuciava 'l seu fill. Y aleshores ha plorat l'infant, sentint a la boca l'amargor de les llàgrimes.

JULIÁ (*sempre avergonyit*)

Calli... Perdónim...

EUGENIA

¿Jo?

JULIÀ

L'altre dia, el darrer en que'ns hem parlat, vostè va dir paraules y jo vaig fer coses que ara 'm pertorben l'esperit y me'l pertorbaràn tota la vida.

EUGENIA (*ab fredor aparent*)

No hi pensem més, Julià. Vostè va atrevir-se per haver donat a unes paraules meves un valor que estaven lluny de tenir. Però jo ja li he perdonat aquell atreviment.

JULIÀ

Vostè no pot perdonarme 'l mal que vaig ferli.

EUGENIA (*esforsantse en aparèixer serena*)

S'equivoca. La seva gosadia, de moment, me va desconcertar. Però després, a copia de reflexió, he arribat a veure que potser sí que les meves paraules podien ser interpretades erradament per vostè. Y ja no conservo cap rastre de rancunia.

JULIÀ

Vostè vol enganyarse y enganyarme a mí. No, Eugenia, vostè no creu lo que diu; vostè, aquell dia. .

EUGENIA (*severa*)

¡Prou, Julià! Jo'l perdono. Donchs vostè no té dret a insistir, si es que no vol ofèndrem altre cop.

JULIÀ

Y ¿còm podria volerla ofèndre? Si lo que jo vuy es la seva felicitat. Y de lo que tinch por es de ser culpable de que la perdi.

EUGENIA

Donchs estigui tranquil.

JULIÀ

(Com si no l'hagués sentida)

Jo tinch d'anarmen d'aquí. Jo no puch estarhi al costat seu. Y a vostè... el seu avi la necessita.

EUGENIA

Però'l meu pare'm vol.

JULIÀ

Y ¿què es per vostè'l seu pare? Un extranger.

EUGENIA

(Molt severa)

¡Julià!

JULIÀ

No la volia ofendre. Culpi al meu desitg de que vostè no's mogui d'aquesta casa pera aclucar els ulls del meu... protector ¡que ell hi té dret, Eugenia, al amor de vostè! Y si vostè'l deixa, el matarà... Pensi que'l pobre vell està primparat al caire de la mort y que vostè li fa balansada del costat de la vida. El día que li manqui'l contrapès, caurà de l'altra banda.

EUGENIA

Potser sí que té rahó. Però no es sols la vida del avi la que estem jugant. Jo també'n sé dues de vides que estàn primparades. Del un costat tenen la esperansa; del altre la desesperació. Y al costat de la esperansa, vostè es qui sosté'l balans. El día que vostè fugi, aquella mare a qui no ha vist d'ensà que ho es y aquell fill a qui no vol conèixer, cauràn en una mort pitjor que la sotja al avi. Y això no pot ser, no serà, ¡no vuy que sigui! *(Pausa)*. Escolti. L'infant espera encara les aigües del Batisme. Però espera abans els petons del seu pare. Y té dret a tenirlos y els ha de tenir. ¡Jo ho vuy!

JULIÀ

No m'atormenti més... No m'avergonyeixi més...

EUGENIA

¡He dit que ho vuy! Y pensi una cosa: potser depèn de la seva conducta que jo me'n vagi o nó.

JULIÀ

Vostè vol engayarme. Vostè'm vol lligar aquí per podersen anar més tranquila.

EUGENIA (baix)

Calli. ¡El papà! (Ve per la dreta en Fortunat. En Julià, com si'n sentís por, s'escabulleix per la banda oposada. En Fortunat el segueix fixament ab la vista, però una mica de reull, en tant que'ls punys se li clouen).

* * *

FORTUNAT

(Apretant les dents)

¿Per què no'l tinch de matar jo a n'aquest home?

EUGENIA (esverada)

¿Què dius, papà? (Se li acosta y ell l'abrassa gelosament).

FORTUNAT

(Amanyagantli els cabells)

¡Pobra nena! ¡Còm t'han malmès el cor! (Pausa. En Fortunat està a punt de plorar. De sobte fa un esforç pera empassarse les llàgrimes).

EUGENIA

(Guaitantlo fixament)

¿Que plores?

FORTUNAT

(Fent el cor fort)

No.

EUGENIA

¡Pobre papà! ¡Y tot per culpa meva!

FORTUNAT

Y ¿de què pots tenir culpa, tu, si ets una santeta? *(Com si parlés sol)*. ¡Els criminals!

EUGENIA

¡Papà!

FORTUNAT

Si jo no arribo a venir ¿què hauria estat de tu, entre aquesta gent? *(Animantse)*. Però jo't tinch de salvar ¡que ningú hi té dret a matar una vida en flor!... Jo tinch de durte a l'altra banda de la terra, a la llibertat, al amor. Perque tu has de ser afortunada com te mereixes, lluny, ben lluny d'aquí.

EUGENIA

No me'n arrenquis, papà, d'aquesta terra. Y ¡no vulguis anarten, tu!

FORTUNAT

*(ab tristesa y descoratge)*Ja ho veig que no hi ha remey. Dintre'l teu cor, l'avi hi té més arrels que'l pare. *(Ab rabia)*. La voluntat d'aquest home t'encadena aquí. ¡Tothom, tothom esclau al voltant seu!EUGENIA *(serena)*

Escolta, papà. Estich ben serena; te parlo ben serena... Dintre d'aquestes parets m'han destrossat el cor. El misteri de la nostra familia jo l'he anat descobrint de xich en xich. Y he imaginat al avi com una mena de senyor plè de fortalesa, que disposa de tot lo que l'entronda. Y per tot arrèu hont he girat la vista he sentit farum de pecat, que m'ha donat en-

veges de fugir lluny, ben lluny, com tu voldries. Y he plorat amargament, desesperadament, y he sentit odi per tothom. Aleshores, sentintme sola, he anat a plorar damunt la tomba de la mamà, y el perfum de les flors que hi creixen, barrejantse ab el de les que jo li duya, ha portat fins a mi un altre perfum molt més dols, molt més intens: el de la seva bondat.

FORTUNAT

La teva mare, quan jo li vaig proposar que em seguís, com era el seu dever...

EUGENIA

No segueixis, pare...

FORTUNAT

Es que encara no hem parlat may prou clar. La seva obligació, aleshores, era seguirme.

EUGENIA

¡Si que l'era!

FORTUNAT

Com es la teva seguirme ara.

EUGENIA

Y't seguiré, si te'n vas. Però no solament per obligació, sino per voluntat, perque t'estimo. Te seguiré perque la vida que t'ha estat fins avuy tan amarganta, se't torni plena de dolsors; perque la mamà, desde'l cel, vegi que em recordo dels plors d'ella cada cop que se'm confessava d'haver estat dolenta ab tu.

FORTUNAT

Aixís, aixís vuy sentirte.

EUGENIA

Si, papà, si: te seguiré sempre que vulguis y vagis allà hont vagis, però primer te suplicaré, encara que sigui de genollons, que no't moguis d'aquí, que no m'allunyis de la tomba de

la mamà. (*Pausa*). ¿Qui li portarà'l ram de flors cada dia fesques, si tu y jo l'abandonem? Perque, fins ara, tant si ha fet fret com calor, tant si ha estat hivern com primavera, sempre ha tingut la tomba perfumada. Y ara jo'm sentia tota ditxosa de què fossis tu qui m'a-companyés sempre a durli aquell testimoni de bon recort. En cambi, d'ara endevant, tot serà diferent. Y ja ha comensat a serho... Dius que demà marxem. Y avuy, que encara no som fora, hem arribat a sol post ¡y la mamà no té'l ram! (*Apareix D. Fidel, guiat per la Tresons*).

* * *

DON FIDEL

¡Si que'l tél (*Ab la veu trencada*). Podèu marxar descansats... Mentres jo visqui... (*Silabeja algunas paraules més, confoses entre sanglots y només s'entén que diu al final*). No viuré gaire... ¡Miseria, miserial! (*Y s'asseu a una cadira, cap hont l'ha guiat la Tresons, que està tota plorosa*).

TRESONS (*a Fortunat*)

¿Veu com plora? Dòs allà, al cementiri, encara plorava més fort... Gairebé m'ha mitg espantada. (*La Eugenia està violenta, no sabent si dirigirse al seu pare o al seu avi*).

FORTUNAT (*a Tresons*)

No ho puch creure...

TRESONS

¿Per què s'ho pensa, don Fortunat, que dich mentides?

EUGENIA

(*anant del un al altre*)

Avi... Papà... Sigueu amichs... ¡Perdoneu-vos!... ¡No siguis rencorés, avi!... ¡No siguis venjatiu, pare!

FORTUNAT

Es que ell no té de perdonarme rès. Del mal de què plora, ell y no més que ell se'n té la culpa. ¡Es la seva sort! S'ha fet desgraciat a si mateix y hi ha fet als altres. Té la rodalía plena de fills, y's troba a les velleses sense poder-ho dir a cap. ¡Deu el castiga! (*Acostantse a don Fidel*), ¡Quants miserables que't deuen la vida, suen encorvats sobre'ls terrossos per fer la teva regalada! Y molts cops pateixen fam y set y tu no te n'adones ni te n'has adonat may. Y els has passat per la vora y no'ls has volgut veure. Y ¿qui sab si es en càstich d'això que Deu t'ha llevat la vista? Y ¿qui sab si es per designis de Deu que jo't prenh l'únich consol que tens ara? Perque aixís, quan la meua filla sigui lluny, sentiràs els batechs del poble miserable que t'enronda y per forsa se deixondirà a dintre teu la consciencia que hi tens adormida. ¡Be deus tenirla tu, una consciencia! ¡Be deus tenirlo un cor a dintre'l pit!

DON FIDEL (*atuit*)

¡Si que'l tinch! Y tu me'l fas sagnar ab les teves paraules. (*Ab cert calor*). ¡Vesten, vesten aviat! Y empòrtaten la teva filla, que dret hi tens (*Acostàntseli*). Escolta, gendre... ¡Escolteume tots! Jo he estat un mal home ¿sentiu?

EUGENIA

¡No, avi!

TRESONS

(quasi al mateix temps)

No, missenyor.

DON FIDEL

Si, si que ho he estat... Quan tenia vista, no ho sabia veure... Ara que al meu voltant tot es tenebrós, ho veig ben clar, ab llum de mitg-dia... Per assolir un goig, tant me feya semblar una desgracia. Y tot lo del meu voltant

me semblava meu: terres, vides y honres. Y tot ho imaginava creat pera apaibagar els meus desitjos . Y tot lo que s'hi oposava ho suprimia al punt, sense calcular el mal que podia fer. (*Va exaltantse per moments, en tant que la Eugenia y la Tresons procuren calmarlo*). Tu dius que jo't retreya'l pà .. ¡Si que te'l retreya! Però no't creguis que fos pel pà. No. Era perquè'm feyes ombra aprop meu... Tu no t'hi ajamolies a fer d'esclau com els altres. Y per això't volia lluny, encara que la meva filla n'hagués de ser desgraciada... Y la'n vaig fer a n'ella y te'n vaig fer a tu, y ara'n faig a la vostra filla, pagantli aixís tot l'amor que ella'm té.

EUGENIA (*plorant*)

No diguis això, avi.

DON FIDEL

¡Si que te'n faig! Y per això't dich que m'abandonis, que segueixis al teu pare. Y si jo'm moro d'anyorament ¡millor!

FORTUNAT

¡Quin fàstich me fa aquest home!

DON FIDEL

Fàstich y horror me faig a mí mateig, quan me sento sol ab la meva consciencia... ¡Marxèu, deixeu-me! Però, abans, deixèu que m'agenolli als vostres peus... (*S'agenolla*) Deixeu que us demani perdó a vosaltres dos, els més desgraciats, per tots els altres desgraciats que he fet. (*S'abrassa als genolls den Fortunat*).

FORTUNAT

¡Aixécat!

DON FIDEL

¡Perdónam!

FORTUNAT, (*desfentsen brutalment*)

¡Ves al diable! (*Y al deixar-lo anar, D. Fidel*)

cau de boca terrosa, ajudantlo a aixecar la Eugenia y la Tresons.)

EUGENIA (*plorosa*)

¿Què has fet, pare?

FORTUNAT (*avergonyit*)

He perdut el mon de vista.

(*A D. Fidel. Transició*)

Escolta, vell. Me n'aniré sol. Ja te la deixo a la noya. ¡Que ella t'acluqui els ulls! Després, vindré a buscarla...

EUGENIA

No, pare: ni tu pots anarten sol ni jo puch viure sense tu entre aquestes parets. Necessito un puntal que m'aguanti.

DON FIDEL

¡Vesten ab ell, nena! Jo no't vuy deturar.

EUGENIA

Es que no ets tu sol qui'm detura. Son tots els pobres d'aquets voltants. Tu dius que gairebé tots te deuen la desgracia. Donchs jo 'ls la vuy endolcir, però no ha de ser a cambi de fer desgraciat al meu pare. L'amor culpable que't va fer pecar tant, s'ha convertit dintre meu en una altra mena d'amor. ¡Jo'ls estimo, avi, als fills dels teus pecats! ¡Jo estimo a tot-hom! Y la meva felicitat es veure venturosos als altres.

(*En Fortunat va per anarsen.—De mica en mica, s'ha anat fent relativament fosch.*)

¿Ahont vas, pare?

FORTUNAT

A passejar pel defora, sota les estrelles.

EUGENIA

¿Per què vols anarten?

FORTUNAT

Perque tinch por.

EUGENIA

¿De què?

FORTUNAT

¡De sentirte!

EUGENIA

¡Santa paraula! ¿Tens por? Senyal que se't remouen les entranyes. (*Prenentlo pel bras y duentlo cap a primer terme*). Escolta, papà: ¿no ho veus que si marxem d'aquí, el matarem?

FORTUNAT

Sí.

EUGENIA

Y ¿què'n treurem de matarlo?

FORTUNAT

Jo'm revenjaré.

EUGENIA

Y aleshores, tu ja no seràs la víctima. O ho seràs el doble: víctima per lo que has patit y víctima per lo que patiràs de remordiment. Però 'ls sofriments te'ls tancaràs a dintre y ningú 'ls sabrà. En cambi, sabrà tothom que ell ha mort per culpa teva. ¡Y serà ell la víctima!

FORTUNAT

¡Déixam, temptadora!

EUGENIA.

Vetaquí lo que té la revenja: converteix en víctima al culpable. Y ¡quina diferencia ab el perdó! Perque 'l perdó consola y asserena y porta la pau y la claretat al esperit. ¡Es gran el perdó! Es sempre gran.

FORTUNAT (*desfentse d'Eugenia*)

No pot ser. Jo no ho estat may esclau y tu voldries fermen.

(*Com malgrat ell*)

Y me'n faries, sí t'escoltés gaire. Me'n vaig a serenarme en la serenor de la nit.

(*Fuig d'una revolada*)

* * *

DON FIDEL

¿Ahont se'n va?

TRESONS

Al defora.

DON FIDEL

Escolta, nena. (*Eugenia se li acosta*). Estí-mal, que es el teu pare. Y vesten ab ell y demà nali perdó per mi... Després, quan jo no hi sigui y tornis a ocupar el teu lloch a n'aquet casal, fesme perdonar de tots els que, per la meva culpa, viuen en desgracia. ¡Y perdónam tu, abans que tots!

EUGENIA

Calla, avi, que'm fas plorar.

DON FIDEL (*exaltantse*)

¡No, no ho vuy que ploris! ¡Que les llàgrimes no t'entelin els ulls, que tens tan hermosos! ¡Que m'escaldin y'm recremin els meus, si per cas!.. ¡Oh, miseria, miseria, miseria! (*S'agafa'l cap entre les mans, desesperadament*).

TRESONS

(*Corrent cap a la esquerra*)

¡Tuyes! ¡Cuitèu, que al senyor li agafa un treball!

(*Surten Tuyes y Julià*)

* * *

EUGENIA

¡Avil! ¡Avil!

JULIÁ

(Acostantshi y ab un gran crit)

¡Pare!

DON FIDEL

(Redressantse d'una pessa)

¡Eh! ¿Quí es que m'ha dit aquet nom?

TUYES

(Com per si mateixa)

¡Pobra de mí!

JULIÁ

No volia dirho. ¡Perdoni! (Pausa. Don Fidel se li acosta a las palpentes y li fa un petó al front).

DON FIDEL

¡Perdónam tu! *(Se senten uns grans truchs a la porta forana).*

LA VEU DEN FORTUNAT

(A certa distancia)¿Quí hi ha? *(Tothom està ansiós).*

LA VEU DEN GALDERICH

¿Quí hi ha?

LA VEU DEN QUELICH

(Ressonant clara)

¡Una criatura que demana l'aigua del Sant Batismel!

(Se sent el soroll de descórrer el forrellat y després corredices escala amunt y conversa

atropellada den Galderich y en Fortunat, que s'acosten).

EUGENIA

(Ab un sospir fort)

¡Gracies a Deu!

TRESONS

(Intrigada, parlant sola)

Semblava la veu del meu germà... *(Compareixen en Fortunat y en Galderich. Aquest porta una criatura enfarcellada).*

* * *

FORTUNAT

(Ab certa agitació)

Han deixat això... Mirèu...

GALDERICH *(entendrintse)*

Un bordet... ¡Com jo!

TOTS

Un bordet... Un bordet... *(Tots l'enronden fora en Julià, que està avergonyit).*

EUGENIA

¡No es un bordet, que ve aquí a buscar al seu pare! *(Anant cap a Julià y agafantlo pel bras).* ¿El trobarà?

JULIÀ

(Esclatant en sanglots)

Sí... ¡que's pateix massa no podent dir pare a ningú!

EUGENIA *(a Fortunat)*

Mira, papà, com ho saben els desgraciats que aquí hi trobaràn aculliment. Y ¿gosaríes anarten, ara? Y't negaríes a ser per aquest infant, lo que va ser la mamà pel pobre Galderich?... Pensa una cosa, papà: tu, per no mou-

ret, has de vèncer sols un odi. Jo, per fer lo que he fet, he hagut de vèncer un amor. ¡Ja veus si'l faig gros el sacrifici!

DON FIDEL

¡Perdónam, gendrel!

FORTUNAT

Per ella ho faig. Esclau teu, ¡may!; esclau d'ella ¡semprel! Tothom s'hi torna al seu voltant: ¡fins tu! Y això ja es prou revenja per mi.

EUGENIA Y DON FIDEL

(Quasi a l' hora)

¡Oh, gracies!

GALDERICH Y TRESONS

(Després d'un lleuger dubte)

¡Gracies!

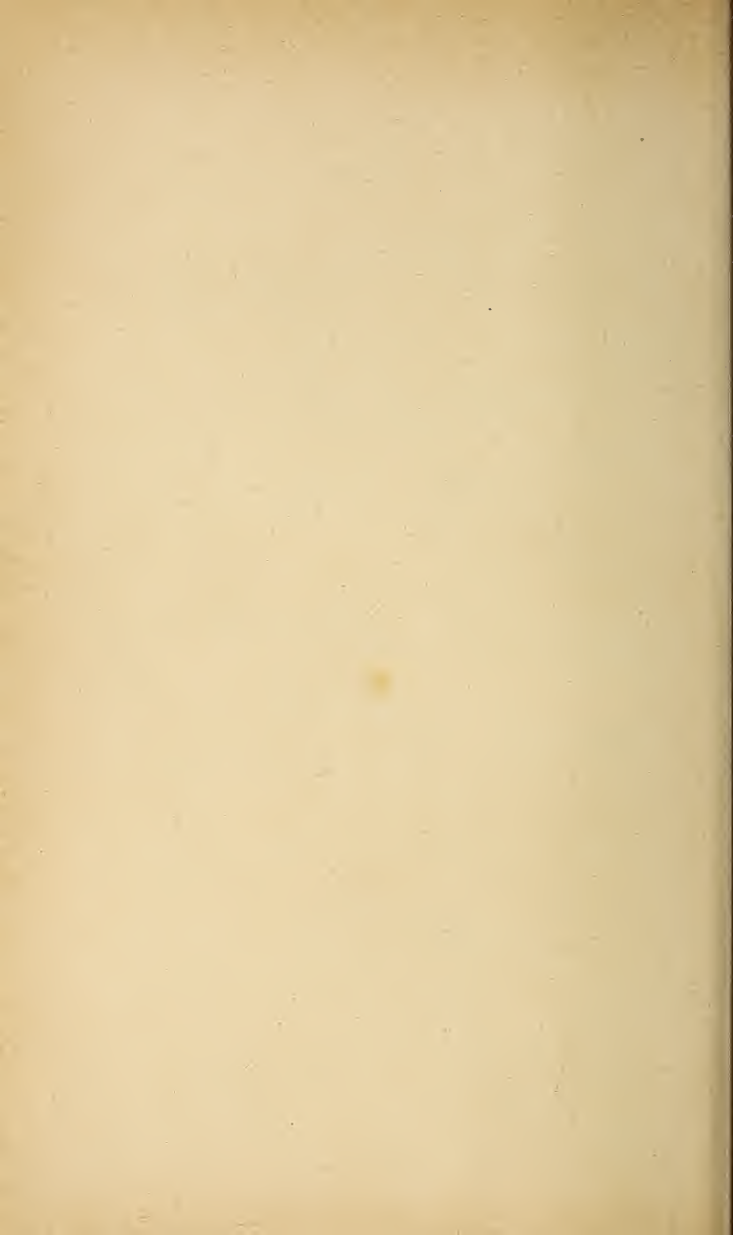
EUGENIA (a Julià)

Y ara, a portar la bona nova a la mare. Y a tornarli el fill, fins que entri a n'aquesta casa portantlo al bras.

DON FIDEL (ab exaltació)

¡Santa, santa, santal...

TELÓ

OBRES DEL AUTOR

Pessetes

<i>Arràn del cingle</i> (novela).	3
<i>Els habitants de la lluna</i> (novela) ⁽¹⁾	2
<i>Veusaquí que una vegada.....</i> (rondalles pera noys) ⁽²⁾	1'50

Teatre

<i>La jova</i> , tragedia vulgar en un acte	1
<i>La sardana dels promesos</i> , obra lírica en un acte ⁽³⁾	0'20
<i>Les angunies del repòs</i> , comedia en tres actes.	2
<i>La fortuna boja</i> , comedia en quatre actes.	2
<i>Un cop de vent</i> , pas de comedia.	0'50
<i>El comensar de les coses</i> , comedia en quatre actes	2
<i>Les arrels</i> , drama en tres actes.	2

(1) Edició de la *Il·lustració Catalana*.

(2) Biblioteca «Patufet». Il·lustracions de l'Apa.

(3) Edició popular de *La novela catalana*. Música del mestre Esquerrà.

BIBLIOTECA "DE TOTS COLORS"

	<u>Pessetes</u>
<i>La llàntia del odi</i> , tragedia en quatre actes, per Gabriele d'Annunzio.	2
<i>La fortuna boja</i> , comedia en quatre actes, per Joseph Morató.	2
<i>Papà ministre</i> , drama en tres actes, per Gerolamo Rovetta.	2
<i>¡Por!</i> comedia en un acte, per Felix Duquesnel. (agotada)	50
<i>Els mestres contistes</i> . Volum primer.	1
<i>La campana submergida</i> , rondalla escènica en cinch actes, per Gerhart Hauptmann.	2
<i>Les ales de cera</i> , comedia en dos actes, per Manel Folch y Torres.	1 50
<i>Cor delator</i> , monòlech, per Edgar Poe.	25
<i>L'assumpció de Hannele Mattern</i> , drama d'ensomni en dos actes, per Gerhart Hauptmann.	1 50
<i>Els pobres menestrals</i> , obra en tres actes, per Adrià Gual	2
<i>Els mestres contistes</i> , Volum segon.	1
<i>Els picarols</i> , rondalla de l'Alsacia en tres actes, per Erckmann-Chatrian.	2
<i>Joventut de Princep</i> , comedia en cinch actes, per Wilehlm Meyer Forster.	2
<i>Gent d'ara</i> , comedia en dos actes, per Eduard Coca y Vallmajor.	1 50

<i>Un cop de vent</i> , pas de comedia per Joseph Morató	50
<i>Cavalleria Rusticana</i> , Escenes sicilianes, per G. Verga.	75
<i>Rosa Bernd</i> , drama en cinch actes, per Gerhart Hauptmann.	2
<i>L'honor</i> , topo en un acte, per Apeles Mestres.	50
<i>Els mestres contistes</i> . Volum tercer	1
<i>La familia Rocamora</i> , drama en quatre jornades, per Pompeu Crehuet.	2
<i>Un joch de cartes o Memorialistes ab lletra menuda</i> , sainet en un acte, per Manel Folch y Torres.	75
<i>El pobre Enrich</i> , llegenda germànica en cinch actes, per Gerhart Hauptmann.	2
<i>La morta</i> , quadro dramàtich, per Pompeu Crehuet.	1
<i>L'enrenou del poble</i> , quadro de costums en un acte, per Felip Palma.	75
<i>El comensar de les coses</i> , comedia en quatre actes, per Joseph Morató.	2
<i>Llibre del actor</i> , per J. Ferràn Torras.	1
<i>Flames en l'ombra</i> , drama en tres actes, per A. Butti.	2
<i>Les precioses ridicules</i> , comedia en un acte, per Molière.	1
<i>Drama d'humils</i> , un acte, per J. Puig y Ferreter.	1

<i>Nit de neu</i> , drama en un acte, per Robert Bracco.	1
<i>Pèl de Panotxa</i> , obra en un acte, per Jules Renard	
<i>L'Agricultor de Xicago</i> , comedia en dos actes, per Gabriel Timmory .	1 50
<i>Gaxiel</i> , poema lírich-dramàtic en un acte, per Apeles Mestres. . . .	1
<i>Les angunies del repòs</i> , comedia en tres actes, per Joseph Morató. .	2
<i>Edip Rey</i> , tragedia de Sòfocles. . .	2
<i>El malalt imaginari</i> , comedia en tres actes, de Molière.	2
<i>Flors y Violes</i> , dos actes de comedia, per Pompeu Crehuet.	1 50
<i>Les arrels</i> , drama en tres actes, de Joseph Morató	2

UN LLIBRE ABSOLUTAMENT IN-
DISPENSABLE ALS AFICIONATS

Catàleg d'Obres Teatral Catalane

4.000 títols entre drames, comèdies, sainets, diàlegs
monòlegs i sarsueles. Teatre d'infants i el més exte

REPERTORI SENSE DONES

A cada obra es detalla el nombre de personatges, homes i dones
escrita en vers o prosa; si és còmica o dramàtica

**Vegeu les seccions
que conté el Catàleg**

-
- Obres en dos, tres o més actes, amb una o més dones.
 - Obres líriques en dos, tres o més actes, amb una o més dones.
 - Obres en un acte, amb una o més dones.
 - Obres líriques en un acte, amb una o més dones.
 - Obres en dos, tres o més actes, sense dones.
 - Obres líriques en dos, tres o més actes, sense dones.
 - Obres en un acte, sense dones.
 - Obres líriques en un acte, sense dones.
 - Monòlegs per a home.
 - Monòlegs per a dona.
 - Teatre d'infants en un o més actes.
 - Monòlegs per a nois.
 - Monòlegs per a noies.

Un volum d'unes 150 pàgines, 2 pess

Els qui vulguin rebre'l per correu, hauran d'afegir 0'40 ptes, per
queig certificat

Llibreria i Arxiu Teatral M

Carrer de Sant Pau, 21

BARCEL